

Адыгэ макь

№ 227 (19488)

2009-рэ ильэс

ГЪУБДЖ

ШЭКИОГЪУМ и 17

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ДЖЫРИ ГУМЭКИЫГЪОУ КЪЭНЭЖЬЫ

Мы ильэсым мэзигъоу пыкыгъэр пштэмэ, Адыгэ Республикэм игъогухэм аварие 413-рэ атехъуагъ. Ар блэкыгъэ ильэсым егъэпшагъэмэ процентитлукъэ нахь

макI, цыфэу хэкIодэгъэ пчъагъэми процент 26-рэ кышчыкIагъ. Ау ащ пае къэмынэу тигъогухэм джыри лъэшэу уащысакъын фае, сыда помэ мафэ кыыхэкIырэн ма-

шинэм екIодылIагъэ горэм игугъу амышIэу. ТхьамыкIагъор нахь ин мэхъу зэпыт, тхьамыкIагъом иинагъэ дунаным шхъадэкIы, къэуцу-жырэп.

«Мы гумэкIыгъом идэгъэ-зыжыын ГИБДД-м илофышIэхэри, зэкIэ министерствэхэри, къэралыгъо къулыкIушIэхэри, цыф кызырыкIохэри зэкIоуцонхэш дэлэжъэнхэ фае» — джары АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Муратэ ренэу кыкIигъэтхьырэн цыфэу хэкIуадэхэрэр, зэрэмысакъхэрэм кыыхэкIэу ядунай зэрахъожырэ зэригухэкIыр кыыхэщэу. Мы темэм фэгъэхьыгъэ тхыгъэхэр бэрэ тигъэзет кышчыхэтыутыгъэх, тиятIонэрэ нэкIубгъуи ащ фэдгъэхьыгъ, джыри бэрэ тыкытегушыIэзэ тшIышт, зыгорэ егушысэным тыщыгугъызэ.

Редакциер.

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ И КЪЭРАЛЫГЪО СОВЕТ — ХАСЭМ

Мэкъу-мэщым гъэхьагъэхэр зэрэщишыгъэхэм, ильэсыбэ хъугъэу гуетыныгъэ фырилэу Iоф зэришIэрэм ыкIи ыныбжэ ильэс 60 зэрэхъурэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Хьаджэбыекъо Юныс Хьисэ ыкъом**, Россельхознадзорым Краснодар краимрэ Адыгэ РеспубликэмрэкIэ и ГъэlorышIапIэ ветеринариемкIэ ыкIи фитосанитаруплъэкIунымкIэ и Адыгэ район кутамэ ипашэ игуадзэ.

Ильэсыбэ хъугъэу гуетыныгъэ фырилэу гъомылэхэшI промышленностым зэрэщылажъэрэм, IэпIэсэныгъэхэ зэрэхэлъым ыкIи производствэм гъэхьагъэ инхэр зэрэщишыгъэхэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Зезэрэхъэ Аминэт Къадыр ыпхъум**, ЗАО-у

«Адыгэ щэ комбинатим» иупаковщицэ.

ПсэолъэшIыным гъэхьагъэхэр зэрэщишыгъэхэм, IэпIэсэныгъэ ин зэрэхэлъым, ильэсыбэ хъугъэу гуетыныгъэ фырилэу Iоф зэришIэрэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Ленченко Дмитрий Алексей ыкъом**, ООО-у «ЛД Строй» зыфилорэм идиректор.

Ильэсыбэ хъугъэу гуетыныгъэ фырилэу Iоф зэришIэрэм ыкIи IэпIэсэныгъэхэ зэрэхэлъым афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Петина Марина Алексей ыпхъум**, Адыгэ Республикэм экономикэ хэхъоныгъэмрэ сатыумрэкIэ и Министерствэ предпринимательствэмкIэ иотдел ипашэ.

СТАВРОПОЛЬ КРАИРИ КЪАХЭХЪУАГЪ

Адыгэ Республикэм ветеринариемкIэ и ГъэlorышIапIэ кызырритырэмкIэ, къохэм къяузырэ африканскэ емынэр мы лъэхъаным тиреспубликэ щагъэунэфыгъэп.

Къыблэ федеральнэ шъолъырым хэхэрэ субъектхэм зэкIэми зэпхыныгъэ ялэу мы зэпахырэ узым ылъэныкъокIэ яIофхэм язытет зэлагъэ-Iэсыжы, узым нэмыкI регионхэми защимуушъомбгъуным пае. Тигъэзет кызырэ-щыхэтыутыгъагъэу, Ростов хэкум, Къалмыкыым ыкIи Дагъыстан мы лъэхъаным ягъунапкъэхэр «зэфэшIыгъэх», къо псаухэр е къоным хэшIыкыгъэ гъомылапхэхэр ахэм къаращэу Адыгеим кырагъэолIэныр зэпагъэу.

ВетеринариемкIэ республикэм и ГъэlorышIапIэ иврач шхъаIэу В. Бурлаковым тызэрэщигъэгъоагъэмкIэ, ильэсу тыыхэтым ыкIи кыхъашт 2010-рэ ильэсым къо

Iэлэу шакIохэм ауКIын зыфитыгъэхэм ипчъагъэ процент 60-кIэ нахьыбэ ашыгъ. Ахэм ыкIи унагъохэм ащаIыгъ къохэу ауКIыхэрэм ащыххэм лэу къахахыгъэм щыщ (гъогъу 38-рэ) лабораториехэм ащауплъэкIугъ мы ильэсым кыкIоцI, ар джыри лъагъэкIуатэ. НэмыкI Iофтхъабзэу хэбзэ гъэцкIэкIо органхэм, ветеринариемкIэ ГъэlorышIапIэм, Адыгэ Республикэм и Прокуратурэ здырахъухьагъэхэу африканскэ емынэр республикэм кымыхъаным фытегъэпсыхьагъэхэр гъэцкIагъэ зэрэхъурэм лъэплъэ Комиссиеу Адыгэ Республикэм и Премьер-министрэ игуадзэу А. Петрусенкэр зипашэр.

Африканскэ емынэр къохэм кызыщахагъэщыгъэ чIыплэхэм джыри зы къахэхъуагъ. Ар Ставропольскэ краим и Степновскэ район ары.

ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

ЗЫЩЫМЫГЪЭГЪУПШ УКИЭТХЭНЭУ «АДЫГЭ МАКЪЭМ»

Почтэр кыызфэбгъэ-федэзэ
индексир: 52161
мэзихым сомэ 383-рэ
чапыч 88-рэ

ФэгъэкIотэныгъэ зилэхэм
индексир: 52162
сомэ 358-рэ чапыч 20-рэ

Корпоративнэ
кIэтхакIэр
Мыекъуапэ дэт организациехэм кыратхыкIы экзепляри 10-м кыщегъэ-жъагъэу сомИ 170-кIэ

ООО-у
«Адыгея-Интерсвязь»
зыфилорэм
сомИ 150-кIэ
ушыкIэтхэн
плъэкIышт, ащ
икиоск
чIэпхыжыын
хъумэ

Редакци-
ем дэжэ
щыт киос-
кым
ушыкIэтхэмэ
ыуасэр сомИ
120-рэ

Теуцожь ыкIи
Красногвардейскэ
районхэм сомэ
200-кIэ
ащыкIэтэгъатхэх

агъэмысэх, адрэхэм ежъ водителхэм лажъэ ялэу ало. Ау, сыдзу щытми, гъогум тет лъэсрыклом, водителми, ГИБДД-м икьулыкшэи зэгурылохэзэ, япшгъэрылхэр шапхэхэм адиштэу агъэцкэнхэ фае.

Анахъ гумэкыгуабэ кызыпкытхэрэм ащыщ рулым укларытхысхэнэу фитыныгъэ кызытырэ еджаплэхэм ялофшаклэ. Мы лъэныкьомккэ ГИБДД-м и Гъэюрышланлэ унэшъуаклэ ыштэн гухэлъ ил. Ащ кызырэдильгытщымккэ, ешъуагъэу рулым клэрысэу кьаубытыгъэм е нэмыкыккэ шапхэхэр зыукъуагъэм правэхэр зылахыккэ, ар кыдыхыжыным пае гъогурыклым

Тадэмышхэу шапхэхэр тымьгъэцаккэхэ хьущтэл

Урысыем игъогухэм кьатехухэр-хьугъэ шлагэхэм япчъагъэ зэрэбэм непэ обществэр лъэшэу егъэгумэкы. Тэкыб кьэралхэм ащылэ водителхэм мы лъэныкьомккэ шапхэхэр нахъ тэрэзу зэрагъэцаккэрэм щэч хэлъэл. Арын фае ахэм авариеу ашыхэрэм япчъагъэ бэккэ зыккэнэх маклэри. Гъогум кытехухьгъэ хьугъэ-шлагъэм зы нэбгырэ хэклодагъэми, ахэмккэ ар члэнэгъэху. Тэ тигъогухэм мафэм кыкклоцл нэбгырэ пчъагъэ атекуадэ.

УФ-м и Президентрэ УФ-м и Правительствэрэ мы гумэкыгъор дэгъэзыжыгъэным пае кьэралыгъо мэхъанэ зилэ унашъохэр аштагъэх. Джащ фэдэу «Административнэ правэукононыгъэхэм я Кодекс зэхьокыныгъэхэр фэшлыгъэнхэр» зыфило-рэ Законом клуачлэ илэ хьугъэ. УФ-м и МВД ипашэу Нурғалиев Рэщидэ иунашъоккэ «Административнэ регламентым зэхьокыныгъэхэр фэшлыгъэнхэр» зыфилоу мы ильэсым Ионыгъом и 1-м кышгъэжыгъэу Иоф зышлэрэм гъогузеклоном ылэныкьоккэ шпэхаккэхэр кыздыхыгъэх. Непэ ахэм шлуагъэ кьатынэу ары правэухьомккэ органхэр зэрэщыгугъэхэрэр. Ау гъогурыклым ишапхэхэр зымыгъэцккэрэ водителхэм пытагъэ хэлъэу адзеклох нахъ мышлэми, Иофхэм язытет джыри уигъэрэ-зэнэу щытэл.

Адыгеимккэи мы Иофгъор анахъ шъхьалэхэм ащыщ хьугъэ.

Статистикэм кызырегъэлабгъорэмккэ, кьэралыгъо унашъохэр заштагъэхэм кышгъэжыгъэу республикэм игъогухэм кьатехухэр хьугъэ-шлагэхэм япчъагъэ тлэккэ нахъ маккэ хьугъэ, арэу щытми, ахэм цыфыбэ зэрахэккуадэрэм бэмэ уарегъэгупшысэ. Нахьыбэрэмккэ ахэр зыщылэныгъэ гъогу езыгъэжыгъэ ныбжыккэхэр арых. Ащккэ кьэралыгъом, лъэпкыым члэнэгъэхшхо ашлэ.

Тигъэзет инэклубгъохэм мы гумэкыгъом епхыгъэ тхыгъэ пчъагъэ кьашыхэтытыгъ. Ащккэ тыфягъ ныбжыккэхэм гъогурыклым ишапхэхэр амыукъохэу, ежъхэми, ны-тыхэми тхьамыклагъо кызыфамыхьыжэу зеклонхэу.

Къэлогъэн фае мы Иофгъом обществэм хэтхэм еплъыккэу фырялэр зэрэзэфэмьдэр. Зыхэм гъогу-патруль кьулыкьум Иофшлэхэр

ишапхэхэм альэныкьоккэ шлэныгъэу тлэккэхэр иккэрыккэу кыгъэшъыпкэжынынхэ фаеу хьущт. Джырэ лъэхъан водител удостоверением икыдэхыжынын псынккэ. Ешъуагъэу водителы кьаубытыгъ, илгъэрэ ныкьорэм кыкклоцл рулым клэрытхысхэн фитыныгъэ илэп. Охътэ гъэнэфагъэр зытекыккэ, ГИБДД-м и Гъэюрышланлэ паспортимрэ медицинэ справкэмрэ ылыгъыхэу водителы кьеккуалэшъ, иправэхэр кыратыжых. Ащ нахь нахъ псынккэ игъогу текли, гъогурыклым ишапхэхэр зыукъогъэ водителым иудостоверение кьалыхыжынын зэрилгъэккэрэр. Мыщ медицинэ справкэр ищыклагъэл, паспорт загоръогу-патруль кьулыкьум и Гъэюрышланлэ рихьыллэмэ екъу.

Ешъуагъэу рулым клэрытхысхэхэрэмрэ игъогу текли, шапхэхэр зыукъохэрэмрэ пшъэдэ-кыжъэу арагъэхьырэм пытагъэ хэлъэу кьеккуаллэхэ зэрэхьугъэм шлуагъэ кызырэгъыгъэм щэч хэлъэл. ГИБДД-м Иофшлэхэм зэралгытэрэмккэ, ащ кышышымуоу ыпккэ улыккотэн фае. Шъугу кьэдгъэкыжынын, СССР-м ильэхъан гъогурыклым ишапхэхэр зыукъогъэ водителым рулым клэрысынымккэ фитыныгъэ кызытырэ тхылым «гъонищ» зыпхыраутыккэ, рулым клэрытхысхэнымккэ фитыныгъэхэр зэрэлахьрэм даклоу, теориэмрэ практикэмрэ альэныкьоккэ шлэныгъэу тлэккэхэр кыгъэшъыпкэжынынхэ фягъэ.

Гъогур щынэгъончъэнымккэ УФ-м идепартамент кызырэгъы-хагъэщырэмккэ, ахэр гъогурыклым ишапхэхэу непэ щы-

лэхэм кьадыхэлъытагъэхэу щытых. Ау административнэ правэукононыгъэхэм я Кодекс ар хэтхагъэл. Мы уахътэм документым зэхьокыныгъэхэр фэшлыгъэнхэм департаментым Иофшлэхэр дэлажъэх. Ау шлоккэ имылэу ушэтынхэр зыккужынын фэе категориэхэр джыри департаментым ыгъэнэфагъэгъохэл. Ащккэ ахэм лъэныкьуйтлу кьагъэнафэ. Апэрэмккэ, ушэтынхэр зытыжынын фаехэр ильэс е ащ нахьыбэрэ уахътэккэ правэхэр зылахыгъэхэр арых. Ятлонэрэмккэ, правэхэр зэрэлахыгъэ уахътэм емылгытыгъэу шапхэхэр зыукъуагъэхэм зэккэми ушэтынхэр аккужынынхэ фае.

Статистикэм кызырегъэлабгъорэмккэ, 2008-рэ ильэсым кыкклоцл машинэм изефэнккэ фитыныгъэ кызытырэ тхылыр нэбгырэ миллион 1,2-м екхумэ Урысыем ашадахыгъ. Ахэм ащыщэу ешъуагъэу рулым клэ-

рысыгъэхэр нэбгырэ мин 365-м екху. Мы пчъагъэхэм джыри зэ кьагъэлабгъо Административнэ правэукононыгъэхэм я Кодексэ законодательствэмрэ джыри зэхьокыныгъэхэр зэрагъэцаккэхэр. Ешъуагъэу рулым клэрысым пытагъэ хэлъэу удзеклон, законыр мызэу-мытлоу ыукъуагъэ зыхьуккэ машинэм егъашлэ клэрымытхысхэжынынхэ шлыгъэнын нахъ тэрэзу специалистхэм алытэ. Сыда плэмэ мыщ фэдэ водителым ежъ ищылэныгъэ имызакъоу, гъогум тет цыфхэри еккодыллэнхэ альэккыщт.

Мы аужырэ ильэхсхэм Адыгем игъогухэм кьатехухэр хьугъэ-шлэгъэ тхьамыклагъохэм цыфыбэ зэрэхэккуадэрэр гумэкыгъошхоу щыт. Ахэм анахьыбэр зэрэныбжыккэр кыдэплъытэмэ, тилъэпкэ члэнэгъэу ышлэрэр гурылогуаеп. Мы гумэкыгъор дэгъэзыжыгъэным пае АР-м и Президентэу Тхьаккушынэ Аслъан, АР-м и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, АР-м иминистрэхэм я Кабинет унэшъо гъэнэфагъэхэр ашлыгъэх. Къэнэжыгъэ закор ахэр гъэцккэжыгъэнхэр ары.

Щыфым ипсауныгъэрэ ищылэныгъэрэ анахъ лъапкэ щылэп. Ар зэккэми дэгъоу кыдгурэлэ, ащ даклоу водителми, лъэсрыклом, гъогу-патруль кьулыкьум Иофшлэи язеккуаккэ, гъогурыклым ишапхэхэр зэрагъэцаккэрэм бэ япхыгъэр. Ар зыщылгъэгъушэ хьущтэл.

(Тикорр.).

Къебгъажьэрэр хабзэ мэхъу

Культурэм, адыгагъэм афэлэжьэрэ, ахэр ухъумэгъэнхэм, хэ-хъоныгъэ ягъэшлыгъэным апыл цыфхэм шытхъур къалэжьы, уасэ афашы. Ахэм афэдэхэм зэу ащыц Ioфшланлэу «Джэ-гуаклу» зыфиорэм ипашэу Къуныжъ Маринэ. Ащ дэгущылагъ Къаныкьо Анфисэ.

— «Джэгуаклор» зызэхъишъоцэм сьд фэдэ пшъэрлыгъа зыфэзъугъэ-уцужьыгъагъэр? Непккэ ишъугъэраза ащ иIoфшланлэ?

— Тэ пстэуми къыдгурэIo, лъэшэуи тыгу къео адыгэ лъэпкъым ишэн-хэбзэ дэхэбэ зэрэчIэтынэрэр. Ащ ушъхьа-гъубэ иI, ахэм бэрэ татэгущыIэуи мэхъу. УатэгущыIэ къодыккэ хъаулыи Ioфтхьабзэ горэхэр земыхъэмэ. Цыфхэм ябгъэлъэгъурэр ары ашIэщтыр.

ГушыIэм пае, ижъыккэ нысэищ джэ-гухэр сьдэгущтэу зэхашъщтыгъа? Чэ-мэфишккэ хъары зыхъар уна-гъом щагъэджэгущтыгъэ, ешхэ-ешъор хэбзэ пытэм тетэу, лыгъэ башэ хъмы-лъэу зэхашъщтыгъэ. КIэлэ-гъуалэр ща-гум дэтэу джэгущтыгъэ, къашъошты-гъэ, хъатыагъом пшъашъэхэмрэ шъа-охэмрэ къэшъонхэу къытырищъщты-гъэх, къыздэшъорэ нэбгыритIум анэ-мыкI зы нэбгыри пчэгум рагъахъ-щтыгъэп. Джащ фэдэу джэгур дахэу зэхашъщтыгъэ. А пстэур зэгурызыгъа-Ioу, гушIуагъор гушIуагъо зышIэу шы-тыгъэр джэгуаклор арыгъэ, ащ орэ-дыжъхэр кIыригъэщэу, шыкIэпщынэр ыгъэбзэрабзэу, сэмэркъэу дахэхэри ышIэу цыфхэм ахэтыштыгъэ. Цыфхэр зыгъэдалохэу, зыгъэчфхэрэм уасэ афа-шыштыгъ.

Джы сьд тлэгъурэр? КIэлакIэхэр зэхатIысхъажьыгъэхэу Iанэм пэхэу, шэныгъагъэ къызщахафи къыхэкIэу, пчэгум нэбгырэ зыбгъушI къыхагъэ-хэу, зэтэмэпкъаохэу, къашъоу къашы-рэри гурылогъуае... ЗэкIэри ащ фэдэу мэкелох сIорэп, ау шэн-хабзэхэр зымышIэхэрэр бэ мэхъу, ар гукъао мэхъу. Пэсэрэ хэбзэ дахэхэу тилагъэ-хэр мэкIодыжых. Арын пае нахы-пэкIэ чэщ-мэфишккэ дахэу зэхэты-щтыгъэ нысэищ джэгухэр сыхъатишккэ зэшIуахэу зыкIэхъугъэр.

Джащ фэдэ еплъыкIэхэу, гупшысэхэу къысэкIугъагъэхэр ары къызхэкIыгъэр мыщ фэдэ Ioфшланлэр зэхэсчэныр.

— Марин, укъытегушыIагъэмэ дэгъугъэ ишъуIoфшланлэр зэрэзэхашъ-щэрэм...

— Тэр-тэрэу зэхатщэхэрэр кон-цертхэмрэ джэгухэмрэ ары. Ау ку-шъэагъ, лъэтэгъэуцу зыфэпшотт хъар-гушIогъо зэхэхэхэр зэхэзышъэ зышIон-гъо унагъохэм зыкъытфагъазэмэ, ялъэ-Iу афэтэгъэцакIэ тигуапэу. Сьд фэдэ-рэ гушIогъо Ioфи адыгэ хабзэхэм ате-тэу зэхэтэщэх. Шэн-хэбзэ зехъакIэхэр цыфхэм зэрядгъэлъэгъурэм имыза-къоу, оредыIохэри, пшынаохэри, джэ-гуаклори, хъатыагъори, къэшъуакло-хэри, пэшыр (комнатэр) гъэкIэрэкIэ-ныри тэ тпшъэ итэлъхъажьы. Телефо-н-кIэ цыфыр къыддэгущыIэу «сиджэу Ioфхэр сфэжъугъэцэклагъэмэ лъэшэу сигонэпгъи» къыломэ аш Ioфхэр шечы-хы улэупкIэ уасэу фэдгъэлъэгъуагъэм-кIэ разэу щытмэ.

— Зигугъу къытфэпшIыгъэ Ioфы-гъохэм лъэпсэишхо яI, ишэн-хабзэхэм хэшIыкIышхо афыуимIэмэ ахэр зэхэцэгъошIухэн. Хэта о Iэпылэгъу, джэнджэишъэу къытфэхъугъэр?

— Ioфшланлэу «Джэгуаклом» изэхэ-щэн сытезгъэгущуагъэр шIэныгъэлэ-жъэу ЦышIынэ Аслъан. Ар адыгэхэм

хъар-зэхэхэхэр зэрэзэхашъщтыгъэм, тильэпкъ икультурэ афэгъэхьыгъэ къэ-тынхэу телевидением зызэхышъагъэхэм сьпльыгъагъ. СшIогъэшIэгъон дэдагъ Аслъан къылуагъэхэр. Тишэн-хабзэхэр гъэкIэрэкIэжыгъэнхэм афэгъэхьыгъэу ащ бэ ышIэрэр. Сэри сэгупшысагъ: «мы Аслъан Ioфыгъо дэгъоу къызтегушы-лагъэр нэфапIэу зыщызэрахъэрэ Ioф-шланлэу сьда зыкIызэхэтымышъэщтыр» сIуи, Ioфым дэсыублэгъагъ. Апэрэу архивхэм ачIэлъ тхыгъэхэр, дэфтэрхэр зджыхэу сыублагъэ, чылагъохэм адэс нахыжъхэм садэгущылагъ, а Ioфыгъо-хэмкIэ къысфалотэжыгъэхэр стхы-гъэх, зэхэсыугъоагъ.

— Марин, джэгуаклом имурад-гъэхлэхэр къыдэхъухэу, цыфхэм тильэпкъ ишэн-хабзэхэр къаштэжы-хэу о пшъхьэкIэ къыпцэхъуа?

— Хъау! Арэушътэу джырэкIэ сфэ-Ioштэп. Шэн-хэбзэ дахэхэу тятэжъ-тя-нэжъхэм, ахэм апэкIэ псэугъэхэм зэ-рахъэщтыгъэхэм пычыгъэшхохэр афэхъу-гъэх. Тэ а пстэум ауж тызкIитыр КIэлэ-гъуалэхэр арышъ, тыфэягъ Ioфэу зет-хъэрэм гулыгъэ къыфашIынэу. Шъып-къэ, адыгэ шъуашэр ащыгъэу, Мендель-сон имарш ыпэкIэ «Оркэ къашъор» къырагъаIoзэ, нэчыхъэр языгъэтхыхэ-рэр, ЕгъэшIэрэ машIом имызакъоу, Урыс-кавказ зэо емынэм ыхыгъэ тидыфхэм яшIэжъ мыжъосынхэм къэгъэгъэ Iэрамхэр атэзылхъэхэрэр бэ мэхъу. Джахэм афэдэ хэкупсэхэр, зильэпкъырэ зишэн-хабзэхэмрэ шъхьэкIафэ афэзышIыхэрэр арых тилофшланлэу къекIуалэхэрэр. Къеб-гъажьэрэр хабзэ мэхъу, аIo цыфхэм. ТиныбжыкIэхэр зылыкIохэ-рэр, зыкIырыплыхэрэр модэр ары. КъызэрэзгурыIорэмкIэ, уадыгъныр джыдэдэм хэбзакIэу (модэу) цыфхэм азыныкъом къащэхъу. Джар къызфэд-гъэфеддэзэ, адыгагъэр зыуахътэ икIы-жын модэу зэрэщымытыр тфагуры-гъаIомэ, джащыгъум типшъэрылэ игъэ-цэкIэн къыддэхъугъэу тIон тлэкIышты.

— Сиаужырэ унчI. Марин, ишъуи-Ioфшланлэу зыгъэишхохэр зыфышъуи-Iэр зызэхэишъуагъэр тыгъэгъазэм (декабрэм) и I-м ильэс хъуит. А ма-фэр сьдэгущтэу жъугъэлъэпIэнэу ишъухъухъэра?

— Тилофшланлэу ильэтегъэуцо цыфхэм гукъынэжъ афэхъунэу, дахэу зэхэтчэн тимурат. Тишъыпкъэу тэркIэ мэфэ лъапIэу щыгъым изыфэгъэхъа-зы-рын тыфежыагъ, программэм тыдэла-жъэ. СшIошъ мэхъу «Джэгуаклом» ишIуагъэ зэригъэкIыгъэхэр, тилоф-шланлэу зигунэхэр «тиильэс мэфэкIэ» къытфеблэгъэнхэу.

***

КЪБР-м ильэпкъ гъэзетэу «Адыгэ псалъэм» къыхиуты-гъэ тхыгъэр тшIогъэшIэгъон хъугъэ. Ащ фэдэ Ioфтхьабзэ Адыгэ Республикэм щызэхашъ-щэмэ тинысэищ джэгухэр, нэмыкI цыф зэхэхэхэр нахъ гъэшIэгъонхэр, адыгэ шэн-хэ-бзэ дахэхэу тилагъэхэр къызэ-тегъэуцожьыгъэнхэмкIэ ишIо-гъэшхо къэкIонэу къытцэхъу.

Редакциер.

КIэлэегъэдджэ шъыпкъ

Бэрэ къыхэкIы цы-фым екIоллэкIэ-гъэпсы-кIэу иIoфшIэн фыриIэм къыпкъырыкIэу нэшIукIэ уеплэу, ащ епэсыгъэ уасэ фэпшIы пшIонигъоу. Зи-IoфшIэн зыгу етыгъэу зы-гъэцэкIэрэ цыфым лъыгъэ-ныгъэ фэмышIын плэкIы-штэп. Хэти ежъ ышъхьэкIэ къелэжьы осэ шъыпкъэу иIэр. Джащ фэдэ цыф непэ зигугъу къэсшIымэ сшIон-гъо кIэлэегъаджэу Шъхьа-тIумэ Риммэ Рэмэзанэ ыпхъур.

Риммэ 1995-рэ ильэсым Ioныгъом и I-м къыше-гъэжыагъэу поселкэу Ябло-новскэм дэт гурыт еджа-пIэу N 5-м Ioф шешIэ. Гу-шIубзыу, акъылышIу, жэбзэ дахэ Iуль. ШIэныгъэхэр кIэ-лэеджакIохэм зэраригъэ-гъотырэм имызакъоу, шэн-зекIокIэ дахэхэр цыфхэм зэрахильхъаштым пылэ. Ригъаджэхэрэм шIу зари-гъэлъэгъун елэкIы. «КIэлэ-еджакIохэр плытэнхэ,

уафэсакъын пае. Ахэм уазэрэдзекIорэм фэдэу ежъхэри къыпфышты-жышты», — еIo Риммэ.

КIэлэегъаджэм игуфэбагъэ са-быйхэм зэфэдэу альегъэIэсы. Джащ фэдэу иIoфышIэгъу-хэми шъхьэкIэ-фэныгъэ апегъо-хы. ЕджапIэу зыщылажэуэрэм

Риммэ ыгуи ыпси чIэлъ. Мыщ Ioф зычишIэрэм къыкIоцI класситIу чIи-гъэкIыгъ, ахэм янахыбэм апшъэрэ гъэсэныгъэ Крас-нодар щызэрагъэгъоты. Риммэ апшъэрэ категории зилэ кIэлэегъаджэ. ЕджапIэм имызакъоу районым ыкIи республикэм ачызэха-щэхэрэ Ioфтхьабзэхэм ча-нэу ахэлажэ. Гъэхъагъэ-хэр ышIынхэм ренэу пылэ. Ар кIэлэегъаджэм ыцIэ

зыгъэлъэпIэрэ цыфэу сэ-ллыгъэ.

Ащ псауныгъэ пытэ иIэ-нэу, гухэлъышIоу иIэхэр къыдэхъунхэу, иIoфшIэн-кIэ гъэхъагъэхэр ренэу ышIынхэу фэсэIo. Аферым, Римм!

МАМАЙ Марыет.

ШIэныгъэхэм зыща-хагъэхъорэ Адыгэ рес-публикэ институтым иметодист.

Тильэпкъэгъухэр

КIЭДЫКIОЕ Ахьмэд:

«Гъогу занкIэ тытехъагъ»

Хэгъэгу зэфэшъхьафхэм ащыпсэурэ тильэпкъэгъухэм ащышхэр Адыгеим на-хыбэрэ къыхъэхэ хъугъэ. КIэдыкIое Ахь-мэд тызышыIулагъэри тикъэлэ шъхьаI. Си-рием щэпсэу, Адыгэ Хасэм ипаш, лъэпкъ Ioфыгъохэм агъэгумэкIы, ахэр зэрэзэшIуи-хыштыгъэм зэрилъэкIэу пылэ.

А уахътэм къалэу Мыекъуапэ Дунэе Адыгэ Хасэм и Зэфэс шыкIоштыгъ. Цыф-хэр чэфыгъэх, зыщыгушIулыжыштыгъэх, жъот макъэр ашъхьаштыгъ. Ахьмэди, ыныбжэ зэрэхъугъэм ымыгъэшъхьахэу, Зэ-фэсым хэлэжъэнэу къэкIогъагъ.

— Сыгу ильыр зэкIэ къысфэIонэу сы-гугъэрэп. Сынэпсыхэр къысшIокIоштыгъ, — къыгитиуагъ ащ. — ТыдэкIи кынкIыгъэ адыгэхэр мыщ къышызэхъагъэхэшъ, адыгэ чыгури мэгушIоу къысшIошIы.

Адыгэ бзылфыгъэхэм ядэхэгъэрэ адыгэ кIалэхэм ялыгъэрэ якъэбар чыжъэу зы-шыIугъэу, хэгъэгубэм зышызэлъашIэгъэ-гъэ лъэхъаным джыри хэтым фэдэу Ахь-мэд кэгъушыIэ:

— Тиадыгэ бын адыгагъэри, цыфыгъэри щымыгъушIэу ыпэкIэ лъэкIуагъэ. Тызэхэ-хъагъэхэшъ, тыгухэр псынIэх, Зэфэсэу кIо-рэм ахэр къыдецаех. Тызэрэлъэгъунэу амал тилэ хъугъэшъ, адрэ цыф лъэпкъышхохэм афэдэу тэри къарыушхо тилэ тыхъужышты.

Ахьмэд зэрэгугъэрэмкIэ, лIэшIэгъурэ ныкIорэ фэдиз хъугъэу зэбгырагъэзыгъэ-гъэ адыгэ лъэпкъыр непэ гъогу занкIэ те-хъажыгъ. «Нахъ тызэпэблагъэ тыхъужышты, ар Тхьэм къыддигъэхъумэ, тынасышIоу зытлгытэжышты», — еIo ащ.

Ахьмэд Адыгеим бэклаерэ къэкIуагъэу щыт. Дунэе Адыгэ Хасэм и Зэфэс пстэу-ми ахэлэжыагъ. Мыгъэ адыгабзэм къырыкIо-штырмэ хэхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнырмэ афэгъэхьыгъэу Иорданием щырекIокIыгъэ цыф зэхэхъашхом Ioф щызышIагъэхэм ахэ-тыгъ.

— УзыгъэгумэкIырэ Ioфыгъохэу джы-рэ уахътэм нахъ узышIыгъэр тэгъашIэба, — зыфэдгъэзагъ Ахьмэд.

— Тыдэ щыпсэурэ хэхэс адыгэхэм афэ-дэу тиньдэлъфыбзэ зэрэтшIомыкIодыштым, сабий цыкIухэм ар зэрядгъэшIэштым се-гъэгумэкIы. Адыгэ Хасэм щитхъухъэрэ Io-

фыгъохэм ямызакъоу тыздэпсэурэ цыф-хэмрэ хэгъэгумрэ яхабзэхэр тымыукъо-хэу, ау тэрыкIи фэдэ къызэрэхэкIынэу ахэр зэрэзэшIотхыштыгъэм тыпылэ. Тичы-гужъ тимысыми, тыбзи, тихабзи, тикульту-ри къызэрэтыухъумэштхэм тыдэлажъэ.

— Адэ Сирием щыпсэурэ тильэпкъэ-гъухэм чыгужыым зыкъаукъудыа, къа-кIохэ ашIонигъуа?

— Адыгэ хэкур сыдигъуи агу илъ. ЫгукIэ мыдыкIэ зыкъэзыщэу ахэтыри бэ. ЯчIыпIэ зэрисхэзи, адыгэ чыгуи епхыгъэ гупшысэ горэ къашъхъаштыгъ зэ-пыт. Адыгеир альэгъу ашIонигъу, ащ къы-хэкIэу тIэкIу-тIэкIоу ахэм ащышыбэ зы-плыхъаIок къаIохэу рагъэжъэнэу къыс-шIошIы.

Адыгабэ зыщыпсэурэ къэралыгъоу Сирием и Адыгэ Хасэ Ioф зэришIэрэми зыщыдгъэгъозагъ. Ахьмэд къызэрэтиIуа-гъэмкIэ, ильэс 60 хъугъэ ащ лъэпкъ Хасэр зыщызэхашагъэр. ИкIуагъэхэр чыпIэ зэ-фэшъхьафхэм ащэлажъэх. «Тыкъэзгъэнэ-жыгъэхэм Адыгэ Хасэр ащыц. Джырэ уахътэм еджэпIипIэ адыгабзэр тикIэлэ-цыкIухэм ащызэрагъашIэу къызэлутыгъ. Ильэс къэс сабий 200 ахэм ащеджэ. На-хыжъхэм зэкIэми зэфэдэу нидэлъфы-бзэм рыгушыIэнхэу ашIэрэп, ау зышIэ-хэрэм Адыгеим кыкIыхэрэм залуагъаIэ, адэгущыIэх. КъызэхэкIыгъэхэ лъэпкъым ыбзэ нахъ къабзэу ыкIи икIоу къызэра-убытыжыштым пылтыхъ.

Адыгэ хабзэхэри зэрэзышамыгъэ-гъушIэштхэм пылтыхъ. ТыдэкIэ щыпсэу-рэ тильэпкъэгъухэми ахэр тапэкIэ зыфэ-дагъэхэм фэдэу, шыкIагъэ ямыIэу къахэ-нэжыгъэу Ioгъуае. Ау нахыжыым фэ-тэджыныхэр, унагъом тыр кыхъэжыгъэ-мэ пэгъокIынхэр, шъхьэкIафагъэ зэра-хъаныр, нэмыкIхэри агъэцакIэх.

— Ахэр тымыгъэцакIэштыгъэхэмэ, тимыIэжыгъэхэмэ, джы нэс тыбзи къэ-нэжыныгъэп, — къытиуагъ Ахьмэд. — Сэ адыгэу дунаим тетымэ инэу сафэ-хъуахъо зауужыжыныу, ягупшысэхэмрэ яшIонигъохэмрэкIэ зы хъужыныхэу, адыгэ унагъо пэпчэ шыIэкIэ дахэ ильынуу.

ШIБАУКЪО Аслъангуащ.

Адыгэхэм ашъхъэ
ащэфыжьи шъхъа-
фит зэхъужьыхэм
къуаджэу Шъхъа-
щэфыжь тlысы-
гъагъэу тарихъым
къелотэжьы. Зы-
фэлорышlэхэрэм
къатlупщыжьынхэм
фэшl ахэм щэ-
фыжьыпкlэ атын
фэягъэ, ар е ахъщагъ, ахъ-
щэ ямылэмэ, зэрэзэзэгъы-
хэрэм тетэу къатефэрэ ахъ-
щэр аухыфэкlэ пкlэ хэ-
мылъэу lоф фашlэжьынэу
щытыгъ. Ары къуаджэм
ыцlэ кызытекlыгъэр,
Шъхъащэфыжь зыкlы-
ралуагъэр.

«Сихэкуржыы Уарп нсыушъом
Чылэ дахэу Iус.
ГъаиIэр, тэ сыпхъыгэми
Шъхъашэфыжъ сигъус»

Лъачэ Альберт.

ПСЫХЬОУ Уарп иджа-
бгъу нэпкъ, къалэу Ермэл-
хьаблэ километрэ 30 фэдизклэ
пэчыжьэу, къуаджэу Шьхьа-
щэфжыс Iус. Псыхьоу клы-
бым мэз Iужьоу дэжыялэ-
хэр, мыехэр, къужьаехэр,
къэцмаркIохэр, пырэжьы-
ехэр зыхизыр къышлэагъэ.
УиджабгъукIэ шьIыIэ бгым
уыздэкIуаекIэ, гъбэжъулэ
чIыгу хьоу-пщаухэр селоу
Успенскэм нэсэу зыраку-
дыгъэу нэм къыкIтаджэ.

Мы чыпэлэр к'уаджэм кыфыхэзыхыг'агээр сянэу Шайдэт ятэжэ ятэу Пшыуэнэл Пшымыд арыг'э. Шыуипл иг'уэсу Пшымыдэ Ермэлх'аблэ илэг'э-блэг'э чынал'эхэр Лабинскэ ш'юф'ыхэм, Успенскэ ал'энык'ы-эмк'лэ кызызэпеп'лых'эхэм, аш нах' тег'эсых'ыг'э чып'лэ ыг'отыг'агээп. Г'югум чэш тех'ух'ыг'э л'ыкупым як'ак'лохэм зак'уац'а-ш'ыхи, Гуаш'х'эм чэш'ыр шырах'ыг'агэ.

Пшымыдэ ипхьорэлъгъу Пшыунэлл Къаншгъао кызыр-иложыштыгъэмклэ, (1982-рз илъэсын идунай ыхъожык), ащ пкыыхаплэ ылызгъугъагъ Пшымыдэ Иуашхъэм кехынышъ, Уарп нэпкъ къуаджэр тыригъэтIысханнэу. Пчэдыжым псыхъо нэпкъым кылухъэгъэ лIыхэм чыплэр агу рыхыгъ. Пшымыдэ ылогъэгъэ гушыIэхэр ПшыунэлIхэм зэлпахыжэу джыри къаложыхъ: «Псыхъор, мзыр табгъух, кээзкъ псэуплэхэр Iэгъо-благъом итыхэп, арышъ, кыднэсынхэ альэкIыштэп. Ермэлхьаблэмэ, тызышыфаем шыоу тынэсын тлъэкIыштэ. Иуашхъэу а мафэм Шъхьашъфыжэ зыдэтIысышт чыплэр кызышыыхахыгъагъэм джы кызнэсыгъэм «Пшымыдэ иIуашхъэкIэ» еджэх, ежъ Пшымыдэ кытекIыгъэхэм Пшымыдэкъохэр арало.

«1884-рэ ильэсым жьоныгъуакIэм и 24-м нэбгырэ 28-у къэкощыгъэхэр Уарп

ТИКЪОДЖЭ ЛЪАПІЭУ
ШЪХЪАЩЭФЫЖЬ

Бирам Мос.

Делэкьо Алый.

Чэнтемыр Минас.

иджабгъу
нэпкъ къэ-
сыгъэх...»
пачьыхъа-
дзэм игене-
рал-лейтенантэу Глазенап
иэшъхьэт фитхыгъагъэм а
къэбарыи хъыгъ.

Черкес-гайхэм ялоф кяхэ-мылгыжэу, шьхьафит хьун-хэм охьтабэ етлани тешлэг-гагь. Ф. А. Шербина итхыльэу «Кьалзу Ермэлхьаблэрэ черкес-гайхэмрэ якьэбар» зыфилорэм шысэхэр кьышхьых сабай быным янэ ышхьэ зи-щэфыжэ ужуклэ икIалэхэм етлани ильэсыбэрэ черкес-гай-хэм шьхьафит кьашыгькын-хэм пае зрафэунэлутыжы-щтыгэхэр.

Унэгто зурызхэм черкес-
гайхэм унэгто хяп-щыпыж-
хэр, шы е чэмы, мэл зытлу го-
рэ кьаратэу кыхэкыштыгь.
Джарэуштэу шьхьафит хьу-
жырэ адыгэхэм япсуклэ ик-
рыклэу Шьхьащэфыжь шы-
рагъэжэжыгьгагь.

* * *

1865-рэ ИЛЪЭСЫМ кьо-
джэдэсхэм альэкьюацлэхэр
урис лэкьюацлэхэм атефэра-
бгьоу гушыэклэхухэ -ов-ыр
кыпаггэхыгь — Дауров,
Малахов, Пшунелов, нэмыкл-
хэри. А лъэхъан дэдэм кьюа-
джэми цлаклэ кыфашыгь —
Урунский, ау цыфьу ащ шы-
псэухэрэр нэпэ кызнэсыгьэм
Шъхьацэфыжыклэ еджэх.

Урупскэ военнэ округым 1866-рэ ильэсым клэтхыкыжэу ригэкюкыгыгагэм кыизэригьэлээгьогьагэмккI, кьуаджэм нэбгырэ 1332-р дэсыг, нэбгырэ 638-р — хульфыгыгагэх. Хульфыгьэ пэпчэ чIыгу десятини 10 кытефэштыг. Кьоджэдэсхэр чIыгулэжыныым, былымхуныым пылыгыгэх, алкIэ кьагэ-кIырэр ары агэфедэщтыгэр ыкIи ашхыжыщтыгэр. Кьа-лыкьаер нэтрыфыр, кошыр, кьуаер, шьохэр, цым хэшы-кыгыгэ щыгыгынхэр Ермэлхэ-блэ бэдзэрым шацэштыгэх.

Чылэм апэрэ тучан цыклухэу
цыфхэм ящыкIэгэ зэпытхэр
зыщашэщтыгэхэр кыыщызэ-
луахыгъагъэх.

1866-рэ илээсым кышгегэ-
жыагэу нэбгырэ пэпчэ ытын
фаеу хвакфулаххэр кваты-
ральхыэггагэх, ар зэкэ пач-
чыхымэ иканэ ихыэщгыгэ.
(И. Я. Куденко «Правда и крив-
да», 2007-рэ иль., кь. Налщык).
А лъэханым нахэ зтегээсы-
хыэгэ унагбоу Шхьащэфыжэ
дэс хуэгэхэм Тыркуем зыркы-
жыышт амалхэр кызыэкла-
гэххыэггагэх. Нэбгырэ 816-рэ
хуухэу кошчыжыгэхэр Стам-
бул пэмычыжэу кюджэ цык-
кы хуухэу шытгысыггагэх,
ащи Шхьащэфыжэ фаусы-
ггагэ.

* * *

ПШЫУНЭЛІ КЪЭН-ШЪАО кызырриложыштыгэмклэ, кыуаджэм кыдэхьяжырэ адыгэ унагъо пэпчэ ягуапзу пэгъоклыштыгъэх ыкли лэпылэгъу фэхуштыгъэх. Ылэкли ахэр Ермэлхьяблэ шызэрэ-шлэштыгъэх, джыри зэрэкъуаджэу унэ абгъэштыми, чыгур агъэфедэштыми, мэзым пхъэ кыхашыштыми аделэштыгъэх. Мэклэ-маклэу Шъхьяшэ-фыжэ абдзахэхэр, клэмыгуехэр, шапсыгъэхэр, кызбэртаехэр, бэслынэйхэр, еджэркыуаехэр, убыххэр, нэмыклхэри кыдыт-тысхэхэу рагъэжыагъ.

Урупскэ военнэ округым кыдыгтэкЫштыгъэ гъэгъозэ тхылгъу «Ведомости» зыфи Iорэм калэу Ермэлхьаблэ пэмчыжыгъу кэтЫсыгъэгъэхэ адыгэ кыуаджэхэм ацIэхэр кы- хиутыгъагъэх, ахэр Карамур- зинскэр, нэбгырэ 2917-рэ дэ- сыгъ, Къургъокъуай — нэб- гырэ 965-рэ, Къэнэкъор — 878-рэ Вольнэр — 1332-рэ. Ахэм ашыпсэуштыгъэ адыгъ- хэр ячIыплэжъыхэм пачыгъ- хэм идзэхэм къарафыхи,

пытангэу Прочный Окоп пэ-
блэггэ чыналгэхэм араггэ-
тысхыггаггэх. Ахэм ашышгэу
нэбгырэ 3183-рэ илгэси 5 —
10 фэдиз текыггэу Тыркуем
икыжыггаггэх.

Ильэс 27-рэ зыгекIым, 1891-рэ ильэссым, кьуаджэу Шьхьащфыжэ нэбгырэ 1933-рэ шыпсэуштыгь. Чылэм истаростэу, имуртазыкьэу Шумэфэ Хьабирам хадзыгьагь. Ащыгьум шэплэ 14-рэ санэхэр зыщашэрэ чыплэрэ кьуаджэм дэтыгьэх. Кьоджэдэсхэр шIэныгьэм кIэхьопсыштыгьэх, урысыбзэр зэрагьэшлэнэу фыэгьэх. Ясабийхэр рагьэджэнхэм пае кьапэгьунэгьу кьутырхэм, кьалэу Ермэлхьаблэ адэт эджакIэхэм агьакIоштыгьэх. 1870-рэ ильэсым кьуаджэу Быбэрд ильэситIо зышырагьаджэхэрэ училищэ кьышчызэлуахыгьагь, ащ щеджагьэхэм ащышых революционер цIэрыIоу Шэуджэн Мосэ, ПшыунэлI Адышэс, нэмыкIхэри.

Я 19-рэ лэшілэгтум ыкIэхэм адэжь Шьхьащэфыжь штэо-жыыхэм апае ублэлэ училищэ кышчызэлухахыгагъ, ар кыуаджэм шыпсэухэрэм кыау гъоирэ ахьшэрмэкIэ, казнэм Iэпылэгъоу кытIупшырэ тIэ-кIумрэкIэ, чылэм ицIыф гъэ-шуагъэу Мамжые Индрыс шуфэшIэ ахьшэу кыаритырэм-кIэ алыгыгъ. ЕджапIэм нэмчыкIэлэгъаджэу, сабийхэм шIу альэгъуштыгъэ Вильгельм Андерсон Iоф шишIэштыгъ. ПшыунэлI КIышмаи ащ ригъэджагъэхэм ашыщ. Нэужым ащ Ставрополь гимназиер кышчыухыгъ, 1909-рэ ильэсым цIэ гъэшIуагъэу «Народнэ КIэлэ-егъадж» зыфиIорэр кыфау-сыгъагъ. КIышмае кыуаджэм кызыгъэгъэзжыым училищэм ипашэу Iоф ышIагъ, Лышэ Хьарунэрэ Бирам Исхьакъ-рэ арапыбзэмрэ кыурIаным-

рэ сабыйхэм арагъашІэщтыгъ.

Кык!Эльык!Ор э ильэсхэм
Шъхъашъфыжъ мэщыт ша-
шы, къоджэдэхэм ашышхэр
хъаджэш! мак!ох. Пшыунэл!
Пшымыдэ ыкхыху Таху, Иляс
ыки Адышэс ахэм ашыщы-
гъэх.

* * *

1916-рэ ИЛЪЭС. Шэуджэн Мосэ къяуджэм дэклъжыышъ, Ермэлхьяблэ мэкложы, революционерхэм ахэхъ. Революцием ишлөгэшхо кэкълонэу, цыфхэм аш шылэкълэшлу къяфихынэу зышлэшъ хуыштыгъэ Мосэ ылоштыгъ: «Чыгу бай тызчыпсэурэр, ау аш емылытыгъэу, тытхямыкъл. Ар тэрэзэп. Сыда шъхьяфитэу ыкъл дэгъоу тызкълмыпсэурэр?»

Граждан заор клоз Шүүдэжэн Моси, ишгхыггүсэу Гошэунаи аубытыггэх, кыныбэ араггэ-лгэгүүг, хяклэкьоклаггэкклэ адзеклохээз аггэллаггэх. Ахэм пшээшэжэьишц кьаклэныггаг. Шьхыашцэфыжэ дэт гурыт еджаплэм революционеру Шүүдэжэн Мосэ ышлэ ехы, иша-гу Мосэ исауггээт дэт.

Зэо ужым кьодждэсхэм мэкьумэщышлэ. Iэмэ-псымэхэр Ермэлхьаблэ кьышашэфыхэу, ахэр пкIэклIэ аубытыгъэ цыфхэм арагъэгъэлорышлэхэу рагъажэ. Я 20-рэ илъэсхэм акIэхэм кьышгъэжъагъэу лажьи хьакъи зимылэ цыфхэр агъэпшынэхэу рагъэжъагъ. Цыхъэ зыфамышлэхэрэм хэдзынхэм ахэлъжэнхэу фытыныгъэ арагыштыгъэп, ялофхэр судым зыхырагъэфыштыгъэх. Ермэлхьэблэ архивым чIэлъ тхыльхэм кьалуатэ 1927-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 12-м кьышгъэжъагъэу кьодждэсхэм ашышэу нэбгыри 115-рэ хэдзынхэм ахэлъжэнхэу фымытыхэу яправэхэр зэралахыгъагъэх. Нэбгыри 5 — 9 зэрыс унагъохэр ахэм ахэтыгъэх. 1937 —

ЗЭРЭХЬУГЬЭМ ФЭГЬЭХЬЫГЪ

1938-рэ ильэсхэм ятлонэрэ дэщыгьом агьэклодыгьэхэ нэбгыри 150-м ацлэхэр зытэтхэгъэ стеллэхэр пллы хьухэу кьуаджэм дэтых.

1923-рэ ильэсым Пшыунэлл Клыщмай хэкуоном Иоф шишлэнэу кьалэу Краснодар ащэжы, апэрэ клэлэгъэджэ техникумэу адыгэ клэлэгъаджэхэр кьызшагьэхьабырызэ ашлыщтыр зэхищэнэу ыккы кьызэлэуихынэу ащ пшэрыл кьыфашы. Кьуаджэхэм адэхсэм еджаклэрэ тхаклэрэ арагьэшлэным фэшл клэлэгъаджэхэр ящыклэгъагьэх, Клыщмай ахэр кьыугьонигьэх, кьуаджэхэр кьыкхьэхэзэ, сабыл ибэхэу рагъэджыщтыр кьыхахыгьэх, ахэм пшэзшэжыыхэу нэбгыри 8 ахэтыгъ. Клэлэгъэджэ техникумыр интернат шлыкэм тетэу гъэпсыгъэ хьугьагъэ, ащ илыгын хабзэм ыпшэзэ рилхьэжыгьагъ. Клыщмай ятэшим иккылэу Пшыунэлл Иляси Каир дэт университетыр кьыухыгъ, Шхьащэфыжэ еджаплэм ипэщагъ, ильэс 33-рэ сабылхэр ригъэджагъэх. Мэщбэшлэ Исхьакь анахь шлу ыльэгъуштыгъэ клэлэгъэджагъ.

Шхьащэфыжэ кьыдэхьухьэгъэ ныбжыклэхэу кьалэхэу Краснодаррэ Мыекьуапэрэ ащеджэхэрэм япчъагъэ хэхьуагъ. Мыекьопэ клэлэгъэджэ колледжым иархив члэл тхыльхэм кьалуатэ 1937 — 39-рэ ильэсхэм клэлэгъэджэ сэнэхьатыр зэрээрэгъэгъотыгъэр кьэзыушыхьатыр дипломхэр кьоджэдэхэу Дэунэж Мыхьамэт (Мэщбэшлэ Исхьакь ышнахьыж), Шьауко Батыр, Мамжые Юсыф, Шатлэкьо Мыхьамодэ, Пшыунэлл (Ждокэ) Мэдинэ, Осман (Огьурлэ) Кульсум, Ишынэ Исхьакь, Тэмээ Мыхьамодэ, Ждокэ Ахьмэд, нэмыкхэм кьаратыжыгьагъэх. Ждокэ Ахьмэд Хэгъэгъу зоошхом ыпэкклэ Шхьащэфыжэ дэтыгъэ еджаплэу ильэсиблэ зыщеджэщтыгьэхэм пэцэныгъэ дызэрихьэщтыгъ.

Пшыунэлл Клыщмай 1932-рэ ильэсым, ыпхьоу Шайдэт 1936-рэ ильэсым клэлэгъэджэ институтыр кьаухы. Шайдэт чылэм щыщ бзылфыгьэхэмклэ апэу апшэрэ гъэсэныгъэ зэригъэгъотыгьагъ.

***

ХЭГЪЭГЪУ зоошхор кьызежэм Шхьащэфыжэ нэбгырэ 300-м ехьу Хэгъэгъур кьаухьомнэу дэклыгьагъэх. Цыфхэм чэчи мафи ямылэу Иоф ашлэщтыгъ, ахьщэ тлэклоу ялэр, облигациехэр хэгъэгъур кьэухьомэгъэным ифонд ратыштыгьэх, зэоллхэм щыгын фабэхэр, кьое гъэгъугъэхэр афарагъэхьыштыгьэх.

Нэмыц техаклохэм апэуцужыгьэхэу зыцлэ рагуагьэхэм ащыш апэу Краснодар краимрэ Адыгеимрэккэ Социалистическэ Иофшлакэм и Лыхьужьыцлэ ыккы Лениным иорден кьызфагъэшшоагъэу машинистэу Делэкьо Алий Хьарунэ ыкхор.

Ишынэ Аубэчыр Чыгу Залэм шызэуагъ. Мэлэхьо Мурат, кьалэхэу Новороссийскэ ыккы Керчь пным кьытезыхьыжыгьэхэм ахэтыгъ, Будапешт, Прага, Венэ анэсыгъ. Щукэ Рэмзэанрэ Тымэ Ибрахьимэрэ зэшыхэкклэ залыгъэ

жыштыгъ, кьалэу Керчь кьагъэгъунагъ. Рэмзэанэ Лыхьужьыцлэр кьыфагъэшшошэнэу итхыльхэр агъэхьабырыгъагъэх, ау агъэклодыгъэх. Танкистэу Тымэ Юсыф Курскэ дугам лыгъэшхо хэлэуу шызэуагъ, Украинэр, Польшэр, Германияр техаклохэм кьалэкхьабырызэ, Берлин нэсыгъэх Огьурлэ Хьымэр, Нарэ Щэхьбан, Кобл Юсыф, нэмыкхэри. Чылэм дэклыгъэхэм азыныкьо кьызшыхьугъэхэ чыплэм кьагъэзэжыгъэп. Кьэккыжыгьэхэм зылэ езылгъако пымытыжыкхэр ахэтыгъэх, улагъэхэр бэу ателыгъэх. Арэуштыгъ шытыми, мамыр шылакэм фезэщыгъэхэу колхозым изыкьегъэлэтыжыкхэр яшшыпкьэу пыхьэжыкыгъагъэх. Комбайнерэу Бирам Мосэ Социалистическэ Иофшлакэм и Лыхьужьыцлэ кьыфагъэшшоашэ, ыужым колхоз тхьаматэм игуадзэу, чыплэ ыккы район советхэм ядепутатэу лэжыагъэ. Зооуж лгъэхьанхэм кьоджэ еджаплэм Иоф шызышлэгъэ клэлэгъаджэхэу М. Дэунэжым, Я. Делэкьом, А. Огьурлым, Ю. Мамыжым, К. Шатлэкьом, Р. Щукэм, М. Ждокэм, А. Кларыным, А. Тымэм (мышыцлэ кьутырэу Старая Станица зыфиорэм дэт еджаплэм еджагъэх). С. Мэрзанэм, А. Делэкьом, Ч. Коблым, нэмыкхэм кьоджэдэхсэм шлыккэ ягугъу ашлыжы.

Я 30-рэ ильэсхэм Шхьащэфыжэ сабылхэр щезгъэджагъэхэм ащыш Минас Чэнтемыр. Ащ адыгабзэр дэгъоу ышлэщтыгъ, цыфхэм шлу алэгъуштыгъ. Заом ыпэкклэ апшэрэ шлэныгъэ зэригъэгъотыгъагъ, псэолэ инхэр зыщашлырэ чыплэбэ Иоф ащишлагъэу щытыгъ. Заом ильэхьан кьэралыгъо гушшысаккэ зылэ цыфэу зыкыгъэлэгъуагъ, 1957-рэ ильэсым Социалистическэ Иофшлакэм и Лыхьужьыцлэ кьыфагъэшшоагъ.

Минас иккэлэгъур зыщыклогъэ чыплэхэр, цыфэу зыдэпсэугъэхэр зыккы шыгъушпагъэхэп. Ермэлхьаблэ, Новокубанскэ ыккы Успенскэ районхэм, Шхьащэфыжэ ишлуагъэ кьаригъэккыгъ.

Ар инженер академием иакадемикыгъ, «За трудовую доблесть» зыфиорэ медалым истепенищ кьыратыгъагъ, кьалэхэу Москва, Норильскэ, Армавир яцлфгъэ шлогъагъ. Ильэс 93-рэ ыныбжыгъэу ащ идунай ыхьожыгъ.

Джащ фэдэу тикьуаджэ цлэрыло зышлыгъэхэм ащыш Кьэбэртэ-Бэлыкьарым, Кьэрэщэ-Щэрджэсым, Адыгеим янароднэ тхаклоу, литературнэ премие зэфэшхьафхэм ялауреатэу, УФ-м и Президент дэжэ щылэ общественнэ палатэм хэтэу, Урысыем итхаклохэм я Союз итхьаматэ игуадзэу Мэщбэшлэ Исхьакь. Ащ итхыгъэхэр дунаим тет адыгэхэм зэлыашлэх, бзэ 26-клэ зэрдэклыгъэхэу шылэх. Шхьащэфыжэ иккэлэ пугъэхэ зэлыашлэрэ артистэу Хьоджае Юсыф, композиторэу, усаклоу ыккы оредылоу Лъачэ Альберт. Ащ Кьэбэртэ-Бэлыкьарым ыккы Кьэрэщэ-Щэрджэсым заслуженнэ артистыцлэр кьащыфагъэшшоагъ, Быслымэн Парламентым и Шпэжэ Медаль кьыратыгъ.

Шпэныгъэлэжхэу, кандидатхэу ыккы докторхэу тикьуа-

джэ кьыдэккыгъэхэм ащышых Мэрзэнэ зэшыхэу Нурбыйрэ Юсыфрэ (Москва щэпсэх), Лъэпцлэрышэ Рэмзэан (Ростов), Шумэфэ Мыхьамэт (Мыекьуапэ), нэмыкхэри.

***

ЧЫЛЭ ГУПЧЭМ мэщыт дэхэщхо ит. Ильэс кьэс бирам мафэм тефэу тыдэ щылэ кьоджэдэхсэр мыш кьышызэрэугоих, Тхьэм ельэлух, сэдэкъэ аты.

Предпринимателэу Петэ Хьызыр имылыккыккэ аригъэщыгъэ мемориальнэ комплексу кьуаджэм щышхэу заом хэклодагъэхэм ацлэхэр зытетхагъэхэр гупчэм ит. Джащ фэдэу кьуаджэу Бэчмызае заом хэклодагъэхэм ясагъэт шаригъэщыгъ. Мэщытэу ашлырэри медрэсу ащ кьыготыштыри Хьызыр ишлуагъэккэ рагъэжэ-гъагъэх. Иккыгъэ ильэсым ильэс 50 нахь ымыгъэшлагъэу Хьызыр идунай ыухыгъ, ишлушлагъэхэр цыфхэм ащыгъу-пшэхэрэп. Ахэм яухыжыкхын Хьызыр ышыпхьоу Хьалимэт ыуж ит.

Шхьащэфыжэ инепэрэ мафэ, ишылаккэ кьыхэбгъэщыхэмэ хьушт мэкумэщ ыккы былымхьуплэ хьызмэти 115-у кьуаджэм шызэхэшагъэхэр, апэрэхэм ащыштыгъэх Мэщыкьохэм, Блахьохэм, Пшыунэллхэм, Кьэрэзыекьохэм яунагъохэр. Кьоджэдэхсэм былымхэр, мэлхэр алыгъых. Щэр, хэтэрыкхэр ащэх, ашхьэ алыгъыжы. Чылэм шхьащэфыжэ, Ишлу-Ишлухэр кьызышашлырэ цех дэтых. Нэбгырэ 1700-рэ щэпсэх. Унэ зэтэгъэпсыхьэгъэ дахэхэр чырбышым хэшыкыгъэхэу шашлых. Краснодар краим иккэбзэгъэуцу Зэлулэ итхьаматэу В. А. Бекетовыр чылэм бэрэ кьэккэ ыккы кьыдэлэпылэ. Ащ ихьатырккэ амбулаторияккэ кьуаджэм шагъэпсыгъ, ащ мафэрэ шьэлээнхэу палатэ хэт. Изаплэм ипащэу Лъэпэшэо Мурадинэ гулэгъу хэлэ, цыфхэм афэгумэккы, Изэгъу уцхэри арегъэгъотых.

Кьуаджэм кьышыхьугъэ клэлэхэр Москва, Ростов-на-Дону, Шьачэ, Налчык, Щэрджэскалэ, Мыекьуапэ, Ермэлхьаблэ ащэпсэх, Иоф ащашлэ. Ермэлхьаблэ щызэлэашлагъэхэ зышыхэу Щукэ Аслъанрэ Мурадинэрэ, милицием и Иофышлэхэу Тымэ Мыхьамэтрэ Русьланрэ, Делэкьохэу Налбыйрэ Рустамрэ. Кубань иветеран гъэшлогъацлэр Пшыунэлл зэшыхэу Мыхьамэтрэ Илясрэ ахы.

Шхьащэфыжэ Успенскэ районым ит псэуплэхэм анахь дахэу, кьабзэу ыккы зэгъэзэфэгъэу алыгът. Адыгеим иккэлэ гупчэу Мыекьуапэ кьуаджэр зэрэпчыжэр километри 150-рэ. Мыш шыпсэххэрэм абзи, яхабзэхэри ащыгъушпагъэп, адыгагъэр агъэклодыгъэп, цыфыгъэри чланагъэп. Быслымэн диныр алэжы, нэхьой ял. Зэгурэлэх, зэдэлэжыкх, зэрэлытэжыкх.

Джащ фэдэу сицлыккыгъо уахтэ сятэщэу Пшыунэкоу Аминэ иунэ сисэу зыщыклогъэ, зымы фэмыдэ адыгэ кьуаджэу Шхьащэфыжэ.

Тапэккы нахь зиушхомбгъунэу, ицлыфхэм шылэккэ дахэ ялэнэу шхьафитныгъэр зыгъэлэплэу Шхьащэфыжэ дэхсэм сафэлэало.

ДЕЛЭКЪО Фатим.
кь. Мыекьуапэ.

Икьоу уасэ зэрамытырэ Иофшлагъ

Шьыпкьэр плоттымэ, зэо дэгъу хьурэп, цыфэу ащ хэкла-дэрэри маклэп. Фронтыми лумытхэу бомбэхэу кьырадзыхьхэрэм ахэклаудэх нэжэ-лужьхэр, ныбжыккэхэр, клэлэцлыкхэр, унэхэр, заводхэр, фабрикхэр, лъэмыджыхэри, гьогухэри акьутэх. Джауштыгъ цыф хьэхэм тхьамыклагъоу кьахьулэрэр маклэп.

Заом лашэр плыгъэу улутыныр псынклагъоп, ау ащ кьышигъаккэри щылэп чэчи мафи уимылэу фронтым уфэлэжэным. Мы Иофым кьынэу хэлъыр зэккэ спэккэлыгъ, сыушэтыгъэ. Арыш, ащ фэдэ чыплэ Тхьэм цыфхэр римыдэнхэу селъэлэу.

1941-рэ ильэсым я 7-рэ классыр кьэзыухыгъэ зэлэгъу купэу тызэхэтыгъэм колхозу «10 лет Адыгеи» зыфиорэм Иоф шытшлэнэу едгъэжыгъэ кьодыеу нэмыц фашистхэр тыхэгъэу ошлэ-дэмышлэу кьытебэнэгъагъэх. Гитлер гугъэщтыгъэ Советскэ Союзыр зэхигъэтэкьоныш, мэзишккэ тикьэралыгъо-шхо ыштэнэу, ау инэу хэукьуагъ, ежыр зэрыфэщт машэр ытлыгъ.

Тыхэгъэу ис цыфхэр зэккэ зыч-зыпчэгъоу коммунистическэ партием кьоуцуагъэх, И.В. Сталиныр япашэу теклоныгъэр кьыдахыгъ. А зоошхом Гьобэкуае щышхэу бэ хэлэжыагъэхэр. Унагъо дэсыгъэп ицлыф горэ фронтым шымылэу. Шьузабэу клэли 4 — 5 аккэсу кьэнэгъагъэр мэклагъэп. Ялыхэм ауж кьимынэхэу ахэм колхоз губгъом Иоф шашлэщтыгъ, ащ даклоу хьакьулахьэу хабзэм ратыштыгъэри мэклагъэп. Тибзылфыгъэхэм Иофэу ашлэрэм тефэрэр колхозым кьаритынэу амал илагъэп, непэ Иоф кьаплэмэ зы етлу трудоденэу атхыштыгъэр. Колхозым шыхэр, тракторхэр илагъэхэп. Хэлыплэу кьагъотыгъагъэр унэгъо чэмхэр пхьэлэшхэм аккэлэгъэнхэр ары. Ахэмккэ тыжыоштыгъ, лъашьо теоштыгъ. Чэм мыгъасэхэу, бжы егыашлэм зымылэгъугъэхэр кьэууытынхэш Иоф арыпшлэныр псынклагъоу щытыгъэп. Бжыакьомккэ тыдадзыеу е тыкьыраутымэ бжыр зэрательэу клэпсэххоккэ зэгопхагъэхэу мэзым тшлукьлужыкхэу кьызэрэхкыгъэр маклэп. Джауштыгъ мафэм Иоф тшлэщтыгъ, чэщырэ конторэм цыфхэр кьетшаллэщтыгъэх, хьакьулахьхэр зэратынхэ фаер аралоштыгъ.

Непэрэ ныбжыккэ яплуагъэки ашлэш хьунэпштын тибзылфыгъэхэм лъэсу тамэккэ коц чылапхэр кьызэрахьыштыгъэр. Гьобэкуае иккыхэти, Едэпсыкьуае чэщым дэсхэти, пчэдыжым жьэу Краснодар клоштыгъэх, нэбгырэ пэпчэ килограмм 16 кьыхьын фэягъэр. Бзылфыгъэхэр мышхагъэхэми, цокъэ тэрэз ащымыгымыи зи ыгъэгумэккыштыгъэп. Аужыпкьэм Ишынэ Гошмафэ Едэпсыкьое мэзым клалэ кьыщыфэхьуи, Хьилим цлэу фаусыгъагъ.

Анахь гухэккэу тибзылфыгъэхэм апшэ дэклыштыгъэр «похоронкэр» губгъом щылэхэу кьазэрафахьыштыгъэр ары. Бзылфыгъэ бригадэр зэхэбэнэгъэу, хьадагъэр кьалэтыгъэу плэгуныр тхьамыклагъошхуагъ, фронтыр кьыуигъэштэнэу уишлыштыгъ.

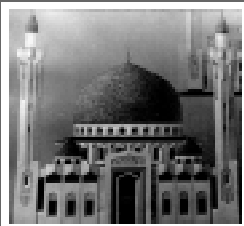
Анахь хэгъэунэфыккы шлоигъор бзылфыгъэ чанхэу, гушхохэу, сэмэркьэушхо ахэлэу ахэтыгъэхэр зэрэмымэклагъэр ары. Ахэм оред кьалоштыгъ, кьашыоштыгъэх. Ащккэ анахь «артистэу» шьузабэмэ ахэтыгъэр Гьуккэлл Сучан ары.

Районым кьыккыи, уполномоченэхэр тикьуаджэ кьэклау-гъэхэу унэхэр, клашьохэр кьалыхьунхэш, натрыф кьарагъуатэмэ кьарашынышэ займэм пэлуагъэхьан фэягъэ. Колхоз комсомол организацием секретарэу сырилагъэти, «мыр клэлаклэ, клашьомэ адэгъэккэлоштыгъ» алуи, гьусэ сашлыгъ. Зиунэ кьэтлыхьыштыгъ Сучани ахэтыгъ. Кьысккэлэхэи клашьом сыдагъэккэлагъ. Клашьом зэрэтефэу натрыфшыхьэ фыжыбзэр тиз. Тлэклурэ кьурт-щырт кьезгъауи, «цыгорэ шьуаерэ тиз нахь, натрыф телгэп» слуи сыкьехьыжыгъ. Джауштыгъ Сучанэ сишлуагъэ еккыгъагъ, ежымы ар щымыгъушпэзэ дунаим ехыжыгъ.

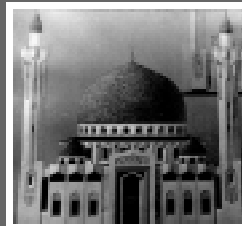
Теклоныгъэр кьыдэпхын плээккыштыгъ тыл тэрэз уимылэу, а тлур зэпхыгъэ. Ар кьыгъэшшыпкьэжыкыгъ Хэгъэгъу зоошхоу кьуагъэм. Арыш, тылым шылагъэхэу чэчи мафи зымылэу Теклоныгъэм фэлэжыагъэхэм яфэшшошэ уасэ яптыныр кьалэжыкыгъ. Б.Н. Ельциным иуказккэ заом тыхэлэжыагъэу тэри тэккэ, ау удостоверениеу кьытатыгъэм зи уасэ илэп. Аужыпкьэрэм республикэм ветеранхэмккэ советэу илэм зы нэбгырэ хэтэп тылым шылэжыагъэу. Тибзылфыгъэ чанхэу ялыхэр апэлэпчэхэу, яклалэхэм арагъэшхыштыр ямылэу лэжыагъэхэр зэккэ дунаим ехыжыкыгъэх, Тхьэм джэнэтыр кьарет. Хьулыфыгъэхэу зэмыблэжыкыгъ яклэлэгъум заом фэлэжыагъэхэм ащыштыгъ тикьуаджэ кьыдэнагъэр мэккэ дэд. Арыш, Хэгъэгъу зоошхом теклоныгъэр кьызыштыдахыгъэр ильэс 65-рэ зэрэхьурэм тызыштыфаклорэм ацлэ дахэккэ етэжыгъау, тиныбжыккэ хэмэи арэшлэх ахэр.

БЭРЭТЭРЭ Аскэр.
Заомрэ Иофшлэнымрэ яветеран.

БЫСПЬЫМЭН

Мылькуугьои ппэп кьиньыр

«Адыгэ макъэм» чъэпыогъум кыхиутыгъэх гъэзетеджэхэм ятхыгъэху хъэдэ фэло-фашлэхэр зэрэ-зэрэхъэхэрэм, къэхалъэхэм ащыщхэм шэпхъэнчъэгъэ зеклуаклэхэм зэрэащырихьыллэхэрэм, ахэм цыфхэр зэрэушъхьаклэхэрэм, гъуни ащ фэшлыгъэн зэрэфаем афэгъэхыгъэхэр. Мыекъуапэ дэт быслымэн къэхэлъэ закъом нэмыклъу къэхэлъи 100-м ехъу республикэм ит. Ау мыекъопэ къэхалъэм гумэ-кыгъоу кытыкыпэрэм фэдиз тыди тыщырихьыллэгъэп. Тыдэ шылэ хъадэри зэфэдэ, бэныри тыди зэфэдэу шатлы, ифэло-фашлэхэри зэфэдэх. Зы чыплэм ащ игъэтлыгъын нахь шылъэпэнэу е нахь шыпыутынэу шыгъэп. Тхьагъэпсэу ти Президент, ти Парламент хэтхэри, 2008-рэ ильэсым мыхэм зафэдгъази, цыфыр зыфыкьоклэ рагъэтлыгъыжынэу хабзэм сомэ 1200-у къаритыштыгъэр зэрэмаклэр кыдалыгътэнэу тызъялэу тагуры-гуагъ, а ахъшэр джы сомэ 4000-м нэсыгъ. Тэ ащ тызыфкълэуагъэр цыфэу дунаим ехыжыкырым ифэло-фашлэхэр ащкълэ унагъом зэшлуи-хынху ары. Хъадэм игъэпскыни, пхъэмбгъу уасэми, ефэндым ритыштми а ахъшэр афийкынуу ары тэ кызырэтлыгътагъэр. Непэ адыгэ къуаджэхэм хъадэм ифэло-фашлэ ащызэрэхъэ зыхъуклэ, а ахъшэр екъу. Сэ ефэндывэм садэгущылагъ ащ фэгъэхыгъэу. Тапэкълэ ежъэхэти, пхъэмбгъу уасэр аугъоштыгъ. Джы ащ тетыхъэп. Фыкъуагъэм иунагъо сомэ мини 4 кыратыжыгъэмэ, зы миныр арегъыш, пхъэмбгъоу ищыклагъэр кыфагъэхъазыры. Бэныр къуаджэм шызытлыхэрэр лыхьылхэр, кыошхэр арых. Чэфыныпхэр сомэ 700 — 800-м къэхъы. Хъадэр зыгъэтлыгъырым зы мэфэ гурыт лэжъапкълэу ары тызэрэзэзэгъыгъагъэр. Ащ фэдэ гурыт лэжъапкълэу Мыекъуапэ непэ шылэр сомэ 400 — 600. Ары хъадэм ифэло-фашлэ зезыхъагъэм епгынэу шыгъэр. Ау «Къурланым тыфеджагъэш» алозэ, сомэ мини 2 — 3-м ар зэрэнагъэсырэр тэрэзэп, емыкълу. Зилэм ышлэн зыфилорэм фит, тэ кьатлорэр зэрэщыгын фаер ары.

Хъадэр бгъэпскыныр лэшлэхэп. Адыгэ къуаджэхэм янахыбэм ахэр гъэнэфагъэху ялэх. Ефэндым хъадэр егъэтлыгъы, ау ахэми ахэт зыгъэпскыныхэрэри. Ар хэти илоф. Къурланым кышчело цыфыр зыфыкьоклэ икыош-лахьылхэм агъэпскыжыкын фаеу. Къыдгурэлэу тэ ар шлэху зэрэфэмыгъэцэкълэ-штыр, ащ тызэрэнэмысыгъэр. Ау хъэдэгъэпскыныр лэпылэгъоу илэхэр унагъом шыщхэр арых, ахэм зыпари яптынэу шыгъэп. Арышъ, уихъэдэ чылы зезыхъагъэм, зыгъэкъэбзэжыгъэм сомэ миным нэсэу ептымэ екъу, ау ащ кышчымыуцоу, лъэшэу егъэлъыкыгъэу уасэр зыгъэуцухэрэр зэрэщылэхэр ары тыгу кьеорэр. Джыри зэ къэсэлэу: зилэм ытын зыфилорэм фит, ау кы-

зыгъыпхырэми уеплын фае. Зэхэбгъэхъожьмэ, мы фэло-фашлэхэм сомэ

мини 4-р афийкынуу шыт. Мы лофым фэгъэхыгъэу тэ унашъо дгъэуцун зыклэтымылэкълы-рэри къэслон. Ефэндыр къуаджэм хедзы, хъэдэгъэпскыныр ары. Тэ ащкълэ зыпари кыгъэуцпчирэп. Мыр, адыгэ хабз нахь, дин фэло-фашлэп. Арышъ, тэщ нахы ар нахь зыфэгъэхыгъэр Адыгэ Хасэр ары. Тэ тызыхъэгущылын тлэкълыштыр дыуахъ къэзыхъэу, джыназ зышлэу, хъадэр зыгъэтлыгъырым епхыгъэ лофхэр ары нылэп, адэр зэкълэ адыгэ шэн-хабзэхэм ахэхъэ. Ары Адыгэ Хасэм иисполком изэхэсыгъо бэмышлэу сызыхълажэм зэгурьлоньгъэ тазыфагу илэу кыни, хъяри екллолакълэу афитилэр гъэнэфэгъэн, цыфхэм ахэлъхъэгъэн фаеу кызыкылышысгуагъэр. Ащ фэгъэхыгъэу тэ тишлэшхэр гъэзетым кыхъэтыутыгъагъэх, ар ястыгъ исполкомым хэтхэм хэллэнхэм, гупшысэу ялэхэм тащагъэгъознынм пае. Кызырэсгуагъэу, тэ шапхъэ зыфэдгъэуцун тлэкълырэр тхылкълэ тштагъэу, лэжъапкълэ еттызэ лоф зэдгъашлэрэр ары нылэп.

Ау чылэм ефэнд, хъадэм ифэло-фашлэ зезыхъащтыр ыгъэнафэхэ зыхъукълэ, тыщагъэгъуазэу мэхъу, та-мыгъэшлэхэуи кыыхэкълэ. Ахэм афэдэу хадзыгъэ цыфхэр хъэдэ фэло-фашлэхэм язехъан фэгъэхъазыры-гъэнхэмкълэ тэ лэпылэгъу тафэхъун тлэкълышт ежъхэр фэрэхэи. Джащ фэд хъэдэгъэпскылэхэм ялофи. Ахэри чылэр ары хэзыдзыхэрэр. А мафэу ахэр загъэнафэхэрэм унашъуи кьоджэдэхэм ашлын альэкълышт лофэу ахэм агъэцэкълэшттым пае кьаратынэу шыгъэр сомэ 500-м е 600-м нахь мымэкълэнэу. Ефэндэу кыныр зезыхъэу, мэфийшым кы-кълэу цыфхэр нахыбэу кызышы-кълэхэрэ уахътэм ахэм ахэтырэми мэфийш гурыт лэжъапкълэмкълэ сомэ миныр ары тэфэрэр. Джыри зэ кьэтэлэу: нахыбэ зыгын амал зилэр зэрэзеклоштыр ежъ илоф. Джащ тетэу шэпхъэ гъэнэфагъэ лофым хэтлэхъаштэмэ, непэ мы тхыгъэм цыфхэр еджэхэу кыддырагъаштэмэ, гузэгъабгъэр нахь макълэ хъушт.

Сэ сэшлэ ефэнд зытлуш зы соми цыфхэм аламышу, ашлэрэ пстэури псэлэ фашлэу ашлэу. Хъот Бэчмызэ (Аскъэлэй) илэсцитф хъу-гъэшъ къуаджэм зигъэнэфагъэр зы чыпы цыф кылихыгъэу слэгъу-гъэп ыкли зэхэсхыгъэп сэдэкъэ шхынэу аратырым нэмыкълэ. Ау ащ фэдэу ба непэ плэгъуштыр? Бэчмызэ зэкълэ фэдэн фаеу тэ тлорэп, тынэсыгъэп джыри тизэхашлэкълэ ащ фэдэ псэукълэм.

Непэ хъэдэ фэло-фашлэхэм япхыгъэу гумэкълыгъохэр шылэх. Сомэ миныр хъадэр зыгъэтлыгъырэ ефэндымкълэ зы чылэм шымакълэ, ащ игъунэгъу къуаджэм дэс ефэндым сомэ 400 — 500 алахы, адрэм — 600 — 700. Мыхэмкълэ шапхъэ зыгъэуцун зылэкълыштыр кьоджэдэхэр ары нылэп. Шыпккъэ, чылэхэм мы лофым епхыгъэу бырсыр

къашалэтырэр, ахэм ахэтых бэным дэхъащт пхъэмбгъум ыуасэ унагъоу кын кыызфэклагъэм ламыху, Би-рам е Къурман мафэхэм цыфхэм сэдакъэу кьатырэмкълэ къэзышцэфэу зыгъэтлыгъэхэрэр.

Гъэзетым кыхыгъэу тхыгъэхэу зигугъу тшлэхэрэр зыфэгъэхы-гъэхэр Мыекъуапэ дэт къэхалъэр ары. Цыфхэр шлукае шлагъэ мы лофхэм загъэгумэкълэхэрэр, кьэбархэр кызытлыгъэхэрэр, ау тэри ащ тилоф хэтлэхъан амал тилэп, тэ кы-тэпхыгъэхэп а къэхалъэм шыла-жэхэрэр. Ау сыд пае Мыекъуапэ шылэрэм игъэтлыгъыжыкын фэдиш — плыкълэ нахь лъаплэу уна-гъом кыфидэкълын фая, къуаджэм нахы? Бэныр зэфэдэба, пхъэмбгъоу ащ дахъэрэри зэфэ-дизба? Мы лофхэм афэгъэхыгъэу шэпхъэ гъэнэфагъэ гъэуцугъэным пае тэри, Адыгэ Хасэри, хъэдэ фэло-фашлэхэр кьалэм шызезыхъэрэ организациеи иллыкълэхэри тызэхэ-гушылэжыкынхэ, акылыгъу тызэфэ-хъун, кьэлэ администратриеи шы-щэу тызэкълэлэн фаехэмэ тьяклэ-нышъ, зэзэгъыныгъэ горэ тшлын фае. Ар нахь хэкълыпэ тэрэзэу сэ сэлъытэ. Армырмэ, сомэ-сомэу зэ-хахъозэ, имышыклагъэу ахъшабэ кын кыызфэклагъэм ытын фаеу мэхъу.

Сыд пае чыжъэу укложын, адыгэм игупсэ ибэн сыдигъу зы-фэмытлыжыгъэгъэр?! Егъашлэми ащ тегушылагъэхэп ахэр, кьош-лахьыл-хэм ар зыми нагъэсыштыгъэп. Джы ащ пае сомэ мин пчъагъэ атын фаеу кьекълэ. Ащ етлани нэ-мыкълэ тынхэри кыыхахъэхэзэ, сомэ мини 10 — 12-м нэсэу алахы. Адэ, зымылэм сьд ышлэшт, ихъадэ ыгъэ-тлыгъыжыштыгъа?! Арышъ, мы шэп-хъэнчъэ зеклуаклэхэм гъунэ афэ-шыгъэным пае акылыгъу зэкълэми тызэфэхъун фае. Унагъоу ежъ-ежы-рэу бэныр зытлынуу фаем зыпари пэрыохъу фэхъунэу шыгъэп (ащ фэдэ шысэхэри шылэх), ау зыфэмылэ-кълышттым илоф шъхъафы, ащ фэб-гъэтлын, фэзытылштыр кьэбгъо-тынхэ уфит. Мылькуугъоиплэ ху-штыт кыныр, ащ шыуугъоин фаер псапэр ары.

Мы лофыр цыфхэм кызырэлэ-тыгъэм, кызырратхыгъэм пае зы-пари бгъэмысэнэу, гузэгъабгъэ кы-хэкълынэу шыгъэп. Тызэрагъэмысэ-рэр тилажэ, адесэгъаштэ. Лъэшэу гухэкълэ шэпхъэнчъэ зеклуаклэхэр кыным кызырэхэкълыхэрэр. Джы-ри зэ кыкълэсэгъэтхы: тэ тилофы-шлэу, лэжъапкълэ зэттэу шымытхэм унашъо афэтшлын тлэкълышттэп, ау лофым еплыкълэу фытилэр кьэтлон тыфит республикэм тисышъ, ты-щэпсэушъ.

Лъэшэу сэгугъэ тызтегушылэрэ гумэкълыгъом нахышлэм, цыф-хэмкълэ нахь лэшлэхэрэр лъэ-ныкълэмкълэ зэхъоклыныгъэхэр фэ-зышлын зылэкълышт пстэуми акы-лэгъу тызэфэхъунышъ, тызэгурь-лонышъ, шэпхъэ тэрэзхэр кы-хэтхынху, цыфхэм тишлуагъэ ядгъэкълынэу.

*Адыгэ Республикэм
ыкли Пшызэ шьолъыр
ащыпсэурэ быслымэнхэм
амуфтиеу ЕМЫЖ Нурбий.*

Дунэ конференции шыкълуагъ

Шэклогум и 6-м кыщегъэжыагъэу и 8-м нэс Баку шыкълуагъ Дунэ конференциеу дин зэфэшъхъафхэм яздэлэжъэныгъэ, язэгурьло-ныгъэ гъэпытэгъэным фэгъэхыгъэр. Къэра-лыгъо 30-м ехъумэ яллыкълэхэр а зэлукълэхом хэлэжыагъэх, Кавказым ис муфтийхэр зэкълэ ащ рагъэблэгъагъэх. Дунэ конференциеи илофшлэн хэлэжыагъ Адыгэ Республикэм ыкли Пшызэ шьолъыр ащыпсэурэ быслымэнхэм амуфтиеу Н. Емыжыр.

— Дунэ конференциеи, — кьелуатэ муфтиим, — кырагъэблэгъагъэх Урысыем и Патриархэу Кирилл, Германием, Америкэм, Грузием, Украинэм, Азербайджан ядинлэжъ шъхъалэхэр, католическэ чылысэу Рим дэтым иллыкълэ, нэмыкълэ чыплэхэм, кьэра-лыгъохэм ядинлэжъ пащэхэр. Иудейхэм ядинлэжъ-хэри Баку мы мафэм шылагъэх. Нэбгырэ 600-м ехъу ащ кьекълэлэгъагъ.

Дунэ конференциеи мэхъанэу ратырэм ишы-хъатыгъ Азербайджан и Президентэу Ильхам Алиевым ар кызырэрэуиыхыгъэр. Мы лофтхъабзэр ты-рагъэфагъ Азербайджан шыпсэурэ быслымэнхэм я Диндэлэжъэплэ шъхъалэ итхъаматэу, Координаци-оннэ гупчэу «Кавказ» зыфалорэм итхъаматэу Шейхулыслам Аллашхукор Пашазаде ыныбжэ ильэс 60 зэрэхъугъэм ыкли ислам диным ильэс 30 хъугъэу ар зэрэфэлажъэрэм яхэгъэуэфыкълын. Чэчэн Рес-публикэм и Президентэу мы конференциеи кыра-гъэблэгъагъэм шейхэу Пашазаде орденэу «Слава Чечни» зыфилоу апэрэ степень зилэр фигъэшшошагъ. Джащ фэдэ кьэралыгъо тын лъаплэхэр мымакълэу юби-лярым ратыгъэх, тэри Темыр Кавказым идинлэжъ-хэм я Координационнэ гупчэу ышлэкълэ зимэфэкълым фэдгъэшшошагъ орденэу «За единение уммы» зы-филоу апэрэ степень зилэр.

Дунаим шыпсэурэ цыфхэу дин зэфэшъхъафхэр зылэжыхэрэм агу зэфихыгъэным, зэгурьлоныгъэ азыфагу илгыным, якъэралыгъохэр мамыр гъогум тетыххэм афэлэжъэнхэм иамалхэм шатегушылагъэх а зэлукълэхом. Дин конфессиие шъхъэиллэу зэрэ-дунаеу шыахыгъэхэм — чыристан, быслымэн, иудей диныр, буддэр — язэгурьлоныгъэ мамырыгъэ дунаим телгынымкълэ мэхъанэшхо зэрилэр ащ кы-щыгушылэгъэ пстэуми хагъэуэфыкълыгъ. Чыплэ зэ-фэшъхъафхэм мы лъэхъаным къащытэджырэ быр-сырхэр, тащызэрихьыллэрэ гумэкълыгъохэр шыгъэ-зыегъэнхэм пае динлэжъхэм алэ зэкълэзэгъэу лоф зэдашлэныр, ащ иамалхэр кыыхыгъэнхэр ары ло-фыгъо шъхъалэу непэ тапашъхъэ кыуцорэр. Чылыс-хэм, сенатогхэм тэ унашъо ащыдгъэуцунэу, ахэм ачлэхэр тэ тимэщытхэм кьаклохэзэ тызэрэлэжъэщтыр кыталонэу арэп зыфатлорэр. Хэти идин ылэжыкы-ащ ишапхъэхэм арыгуазэзэ, тиныбжыкълэхэр ма-мыр гъогум тетыххэм, цыфхэр бэу зэкълэдылэхэрэ шьон пыгъэхэмрэ кълэпымрэ тишылэныгъэ нахь макълэ цышлыгъэнхэм иамалхэмкълэ акылыгъэу тызэфэ-хъужыкын фае.

Мылькум нэмыкълэ гупшысэ ямылэу цыф лъэпкхэр ззыутэкълэу кълуагъэхэм, экстремизмэм, терроризмэм тазэрапэуцужыкын фаер, тызэготэу, тызэкълыгъоу, тклуагълэ зэхэлэу ахэм тызэдэбэнымэ кыддэхъун ылэкълыштыр зэрэмымаклэр Дунэ кон-ференциеи хэлэжыагъэхэм хагъэуэфыкълыгъ.

Зэгурьлоныгъэ, зэдэштэныгъэ ахэлэу конферен-циеи Резолюциие шаштагъ ыкли мыщ фэдэ лофтхъа-бзэхэр ильэс кьэс чыплэ зэфэшъхъафхэм ащызэ-хашэхэзэ, динлэжъхэр ащызэлукълэхэзэ ашлынэу ащ шырахъухъагъ. Конференциеи кьекълэлэгъэ пстэу-ми лъэшэу тыгу рыхыгъ Урысыем и Патриархэу Кирилл ипсалъэ. Мы лофтхъабзэр зыфэгъэхыгъэ лофыгъом игъэцэкълэнкълэ амалэу шылэхэм ар игъэ-кълэтыгъэу къащыуцугъ, динлэжъхэр лофышлу пстэу-ми акълэцэкълонхэу, язехъэкълонхэу зэрэщытыр кыхи-гъэщыгъ.

Конференциеи унашъоу шашлыгъэхэм ягъэцэкълэн чыплэхэм лоф ащадашлэнэу, кълуагълэу ялэ пстэури ащ рахьыллэнэу шызэдаштагъ.

(КызыкIэлыкIорэр
шэклогум и 14-м
кыдыкIыгээ номерым ит).

— Тыкэм бэшагээ зеша-
кIохэрэр, Iагъоу зэрагъотэу
атыгъут. Ащ фэдиз зишэ-
рыуагээр ядзэ хэтмэ, зыпэ кьа-
мыштэн шыIэп. Инэплэгъу
кыридзэрэр зэтэзыуырэр ахэ-
тынджэ фэдэшкоба, сиунэ-
кшоцхэр, — нахыжыыр кьэ-
упчIэ.

— Офицер кьодыхэп, инэ-
ралмэ илоф анэсыгъ, шъэфы
хьуна дзэ пашэхэр шым езыу-
тэхырэр. Арау кIэпкIых, сэ си-
чылэба зыдэсыр, шъори шъо-
шIэба, кьаигэм икьаигъэжъ.
Ыпуагъ — уухыгъэ! Псыи-
кIыжыым иунэкьошхэр заха-
хьэхэм, кьахищыжыгъэх. Фэ-
мыгъэдэуагъэхэр пьи ышIыгъ,
Тхьэ ыпуагъ опсэуфэ ахэмы-
ханэу, алъымышIээнэу.

— Мафэкьом нахъ кьаигъа?
— Джа лъэпкьэр ары,
шъхьапыримыфырэмэ, кьыщи-
гъаIэрэ шыIэп.

— Олахъэ Мафэкьом
иогъурцызыгъэджэ Бжъэдыгъу
кIэхьан ис Iоу сымышIэрэ.

— Бжъэдыгъу исмэ Тхьэр
яуагъ ашыгъум, ау тикъуаджэ
джа нэбгыритIор уямыбгъу-
кIошгунэу дэс.

— Шъыд фэдиз икьаигъа-
гъэми, зы нэбгырэ пай чылэм
ыцIэ зэблахъужырэп. Къэгъаз-
гъээжъ, фэкьолI фэшIыгъэх
ныIэп ЛыхъукIэхэр. Чылэ зэ-
ришэнэу пшы ахэтэп, ахэты-
гъэмэ, тыкьыдIыстэтыгъэп.
Зы пшы чылэм дэсын фаер.
Чылэ Iофхэри зезыфэн фаер
пщэр ары нахъ, фэкьолI зэлү-
кIэджэ хэпшIахышгун шы-
Iэп, — ынапшIэ дишаезэ ана-
хыжыгъор гуапэкIэ зыштэ-
рэм зыкIэпIыщызэ кьыхегъа-
хьо. Бысымыр гъэсэлэтхыдэ
щымыкIэу чылэр нахъ ины
хъуми, зымыджагъор кьызхи-
мыгъэшэу едэлү, кьыIорэр зэкIэ
дештэми, кьегъэкIэрэклаIошъ
регъээщы. Загъори гушыкIы-
гъом нигъэсэу нэиутыIоу кьы-
реутэкIыми, зещылэ. Бэрэ уп-
чIэжъгъу ешIышъ, ежъ-ежъы-
рэу кьыфэкIуагъэм кьыIорэр
зэкIэ кьабылIэ ештэ. ЯIлонэрэ
кьошми ащ дештэ. Зым рило-
рэр адрэми ифэшъуашэкIэ
макIо. Ежыыр анахыжыыр,
мышху зыхъукIэ ежыыр зэ-
кIужыхэрэр.

— Дзэм ХьакIуцум фиузэн-
кIыгъ. Абдзахэхэр зыкьа-
мышIэжыынэу ацунтхьагъэх,
ялэ-сыдзэ аутхыпкIыгъ. Къушъ-
хьэм кьачафыгъэх. Ячъыг ха-
гъэхэр тыраупсыкIыгъ. Илгъэс
къэс нахъ пIокIэ-лъакIэ тыра-
шыхы. ЕшIуным игъо бэша-
гъэ зылблэкIыгъэр. Гъуни-нэзи
зымыIэм пэуцужыгъуай! Ти-
ухыгъ! ХьакIуцу лъэныкьор
кьыдзахыгъэшъ, инджылыз
къуахьхэр кьыригъэкIуалIэрэп.
Шыгъуи Iаши зэпиубытыгъ.
Ау икIырэмэ пэрыохъу кьафэ-
хьурэп, шъхьэрышхьэм зыфа-
кIоджэ, IофышIу шыIэжъэп. Зи
шIу тапэджэ кьэтэу сыгугъэ-
рэп. Тишъолгыр уцутхьагъэ,
ешIумэ зишIуагъэ кьэкIон лъэ-
хьан. Ащ фэшъхаф хэкIыпIэ
къэнагъэп. ИгъуситIуи кьы-
даштагъ.

— Емзэкъуаехэм Емзэгъ-
къуаер нахъ атефэ. Пшырэ ор-
кырэ ыдж фэкьолIы тфэшIы-
жытыхэпышъ, Аскъэлаем
кьэрэуцалIэх.

Ари хъункIэ хахыгъэу, нэф-
шъэгъо атакъэхэр кьызэлъы-
Iуагъэх. Чъыеным пэчыжъэ-

хэр зызэрэугъоикIэ, нэф кьэ-
шъыфэ щысыштыгъэх, чылэ
кьэбархэм арыгушыIэхэу, мы-
зыгъогум ягупшысэхэр нахъ
псынIкIэу зэтефагъэх. Анахы-
жыым дэмыштэмэ мыхъунэу
ипсалэ гъэпсыгъагъэ. Лишри
загъэжыбгъэонэу шагум дэ-
хьагъэх. КIэлитIуми псынIкIэ
IофкIэ Iанэр рахыжыи, джэ-
хашъом кьытепхъэнIыхъа-
жыгъэх. ГушыIэ хьатэ зэф-
мышIыжъэу пшыхэр япIэ шы-
гъэхэм якIужыгъэх. Чэщ рэ-
хьат кьаритынкIэ зыпашъхэ
ихъажыштыхэм амакъэхэр Iоу
ельэлүхи, хэпэзагъэх.

Пчэдыжыпэ дах. Тыгъэр
кыкьокIыгъаIэшъ, дунаир
зэпегъэлыдыжыи, зынэмысы-
рэ кьымыгъанэу гушIозэ иды-
шъэшъо нэбзыйхэр ашъхъа-
мысэу кьатыретакъо. Псэ
кьызыпкIагъэмэ, бжыхъэпэ
тыгъэм ягуапэу зыфагъазэ,
гъэмафэм кьалгъэшэкIэу кьа-
фепсыштыгъэми, джы иIа-

хэпхыштэп. КIэпсыгъор гъа-
чыи, нахыбэ фаеп. Зылы-
чъэрэм кIэхьагъэкIи кьыубы-
тырэп, делэ-делэу етаозэ, кьы-
дичыыхьашт.

Хьэхэм пчэн дэхитIу пкIэтэ-
лътэхэу кьыхагъэпкIи, кьы-
рафыжыагъ. Шъхьафитыджэ-
хэу пэчынатIэ гъэхъунэм кьы-
рагъэзыхьагъэх, чыгъэу зыте-
сым кьырафылIэх. ЩэуапIэм
кьызехъэхэм, шхончэо мэкъэ-
шхо кьэлүгъ. Мэз кIырым
ышъхьашъо рычыи, ыпакIэ нэ-
сыгъ. ЗызымышIэжъэу кьэ-
чъэштыгъэ пчэныр пэкIэ чIы-
гум едыси, зызэпыригъэзагъ,
кIыбыкIэ чIыгум тефагъ. Ад-
рэми а дэдэр кьехъулIагъ. Хьэ-
хэр кьашъхьарылгъэдагъэх.
ШакIом итIысыпIэ кьыбгыни,
пчэнхэр шIуибынхэу игъо
ифэгъахъагъ хьэхэр зыер кьы-
зышъхьарэхъэм. ИшIүфэс кьы-
зырагъэгъэзэжыым, пигъэ-
хьуагъ.

— Уишхончэо макъэ зы-

хэу кьакъырым шъукIомэ,
зыуж итэр шъулэгъун.

— Тыкьэр, кьысаж! Пчэным
ышъо техыгу. Синыбджэгъум
икъэбар кьызэгъэшIэт, —
кьыриIуи, еужырэ кьакъы-
рым зычIэхьахэм, ышъхьэ
къеожыгъ: «Iпы улагъэм псы-
унэм ышъхьэ нимыгъэсышгъу-
рэмэ, кьакъырэр кIуапIэ ышIы-
гъэнджи мэхъуба, емыкIоу сы-
псэугъ». Зиплыхьагъ, зы-
кьиплыхьажыгъ, ау чIилъа-
гъорэп. Мэзахэм зесэжымы,
ылгъэгъугъэп. Лъахътэжым
кьэлэп зэрэтелгыр ыгъэшIэ-
гъуагъэу зэреложыи: «Чыжъэу
шыIэп». ИпсэукIэ кьыгуры-
мыIозэ, ымакъэ зэхихыгъ:

— ЛыхъукIэр, сыпшIокIо-
дыгъэджэ сенэгъе, — пхъэчэ-
ешхоу пIланчIэм кьотым кьы-
IукIыгъэти, кIэрыхьагъ. Ышъ-
хьэу упсыгъаIэм шэхъу кьы-
хэмышъу, нэкъ-пшъэкъэу псыр
зэрыз пхъэчаим хэс.

— Кьэлэпэр зысэлэгъум,

КЪАТ Теуцожь

ДЖЭФ

Повесть

шIүгъэ икIэрыкIэу зэхашIэ-
жыгъэу фэсакъых. Нахъ кьэ-
плъы кьэс, кIэгущIүхэу зы-
фагъазэ. Мэзышхом хэс хэкIэ-
кьуакIи, лэучэцIи, бзыуи илоф
зэрэфэ, кьащыкIагъэр рагъэ-
кьужъэу гугъэхэзэ, мэпсэух.
Тхьагъоба бжыхъэпэ мафэр,
узыфаер зэкIэ хэтба зыхэсхэм,
мыгумэкIыхэу хэушыкIыхэзэ
зыфэныкьохэр зэрагъэгъоты.
Мэзкьатыхъужыыр шIоу чэ-
щым шакIуи зигъэшхэкIы-
гъахэшъ, шъорыогу-шъорыогу
чыгъ кьутэмэшхом зыщызэкIи-
щыгъэу тыгъэм зырегъэу. Зы-
горэм кьыкIигъаштэу кьызы-
хигъэлэтыкIыкIэ, ыкIэ пако
егъэсысышъ, чъыеным педзэ-
жыи. Фэсакъымэ, хэубэкъу-
кIызэ, осэпсым зырымгъэ-
гъэуцIынэу тыгъужыри цу-
ным екIужыи. Цызэ цыкIури
зы чыгым тебыбыкIи, адрэм
тебыбагъ, дэжыгъе ыжэ дэ-
лгыр гъурбым ригъэбылхыи,
гуIэзэ кьипшыжыгъэу джы-
ри дэжыяхъэ ежъэжыгъ.
Лъанцу ригъалоу мышъэ гъо-
рыкIожъ горэ кьыздикIыри,
зыдэкIожыри кьэшIэгъуаеу
гъэхъунэм, гъуахъозэ, кьыхыи,
ыпэ дигъэзыи пэмагъэ, цы-
фымэ кьызэрэурэр ыгу ри-
мыхъ хьатэу. МыгумэкIыхэу
мышкIүхэр зыцыхъой чыгъэ-
ешхохэм афиузнэкIыгъ...

ШакIоу чыгышхьэхэм исым
мэзым щыпсэухэрэр нэцIабгэ-
хэу ишъуапIэ итыгъэхэми,
яуагъэп, ашъхьасыгъ, ыгуи
ягъугъ. Мэзым щыпсэухэрэри
Тхьэм кьыгъэхъугъэх, гунахъ
апсэ бгъэгъуныр, ау етIани фэ-
ягъ мэз пчэным. КIапщэ зилэм
пчэнылыр икIасэшъ, фимыхъу
кIожыштытэп. ШэкIуахъэхэм
амакъэхэр нахъ кьэблэгъагъэх.
ЫшIэжыгъэх игъунагъум ихъэ
джэшъуиш. Чау-чаум зэпи-
гъэурэп, мыпшъыжъэу апэ ит.
Жэбгъожыым ышъхьэ чIыгум
кьытырихырэпышъ, ымакъэ
чыжъэу Iурэп, кьэмысыпэу зэ-

хэкIокIэн шыIэп, Тыкьэр.
УкъэсымышIэжыи хъуныя,
уишэкIо IыстыпIэба кьызыщы-
Iүгъэри.

— Уихъэмэ кьагъэштэгъэ
пчэнымэ сямыуагъэми хъу-
тыгъ. Угу хэкIынэпштын?

— Ащ фэдэ цыф еIуа? Дэ-
гъуба уукIыгъэхэмэ! Уакъы-
IүкIагъ.

— Мафэ Тхьэм ешI! ШэкIо
хабзэджэ пчэнитIури уе! Ауми
уитхъэ кьызэриIу. Зытет шъып-
кьэр занкIэу кьыослон. СшIуабэ
шIэу сэ сыкъэкIуагъ. ЗэкIап-
щэхэрэр уIэгъэ хьылы, пчэны-
лэр икIас, ай пай сызэрэпсэу-
гъэр олгъэгъу. Яз кьысэптымэ,
гуапэр сыеу фэсхьыт.

— ТIури уилахъ маф.

— Ащыгъум тизырыз тэ-
гъэшIы.

— КьызэрэпIу. Ау щытми
хъут. Сырыраз.

— Кьызэрэздэпштагъэр
дэгъу. ТплIэIумэ арытпыхъы-
ны, чыжъэ хьазырышъ тыз-
дэкIожытэр, къэнагъэр гъо-
гум шызэтIожыи. Ашъохэр
тетхынэп, уахътэр макIэ. Псапэ
пшIагъэ. Тыпсаумэ, шIуджэ
кьыпфезгъэгъэжыынэу чыпIэ
тифэн. Тхьэгъэлыдж кьыд-
делэн, лэучэцI тышигъэкIэнэп.

Тыкьэр ыш дэжъ дахыи, гъу-
сэ кьышIыгъ, сымаджэм арыти
Iүлхъэр тIу фэзышIыгъэр.
Ыгъүлэ ыгъэшIэгъуагъ, шагу-
ри нэкIэу, ихъэ-икIыми атемы-
плэу пщэрыхьаплэм зехъэм.
Пчэнэу зылгъэкъуипIэ зэпхы-
гъэр кьызышIохыгъ, рэхъат дэ-
дэу ригъэтылгъэи, гушIүбзыоу
кьапэгъокIыгъэ бысымгуащэм
нахыжыгъэ чыпIэр зые Чы-
лыкьанэм зыфигъэзагъ.

— Къутас, шъуицагуи
кIым-сым, шъуиуни хьатI-лытI.
Сыдж гъаджи, отэ теуи зэхэт-
хырэп. Урысбый тилгъэгъунэу
тыкъэкIуагъ. ХьакIэщым илгы-
штын?

— ПИ сигъэшIырэп, гъо-
лынэуи фаеп. Шъумышъхъа-

узэрэмычыжъэр кьызгурыIуа-
гъэми, мэфэ шэджагъом пхъэ-
чаипсым зыщыбгъэпкIынэу
сыогъуцфэнып, Мафэкъор, —
пIэ иIэу зэрэщымылыр игу-
шIуагъоми, кьызыхимыгъэшэу
сэмэркьэу дишIыгъ.

— ШIүкIае хъугъэ, а гъэп-
кIыкIэр кьызысштагъэр.

— Ащыгъум иныжъэу
шъохъу-тIэхъум ригъэзыгъа-
гъэм уфэдэба, — зэпигъэурэп
исэмэркьэу.

— Блэгъалоу кьысэкIуа-
лэри, пIэхъуамбэ гъэуцIыныри,
ебзижьэлэ зэ.

— Урысбый, упсаузэ зыо-
щыужъа сэлэ?

— Адэ умышъу зыхъуджэ,
зызэрэпшъужыи фаер пшIэ-
рэба, — исэмэркьэу кьыпидзэ-
жызэ, кьыхегъахъо, — Тхъэ-
мафэ хъугъэ щыгъу-щыпсым
ишIуагъэ кьызыкIорэр. Зы
улагъэ зигъэгъусагъ нахъ, адрэ-
мэ лыкIэ кьадзыжыгъ.

— Цы лыгъо фябгъэшIы-
гъэмэ, хьабзэгъу зэпысымы-
гъаоу кьыпфэсхьытыгъ.

— А зыфанохэрэр уIэгъэ
щэнджхэмэ апаи, куумэ щы-
гъуджысым шэхъу анэсырэп.
Нахъ кIуачIэ кьэс нахышIу.
Ско кьупшъхъэ фэхьеу щэр
пхырыкIыгъ. Зэпыутыгъэ хэт-
эпти, кIапщэр хэзгъэкIыгъ.
ПсынIкIэджэ уенэгъуа чылэр
уашъхьагъ щыуджынэр? Ау
псапэ пшIагъэ, пчэнылэр сыгу
къэкIыгъагъ. Уанэлү егъэзэ-
кIыри зысэгъэфэпэжъ.

«ЗэраIорэм блефым мы
сырыф гъур цыкIүм. Емынэ
итIү пIоны ухэкIыжыт», —
ылгъэгъугъэр ышIошъ хъугъа-
пэу щыгушIүкIыгъ.

ЩэлэгъошIоп зыхэсыр, кIэн-
кIэ хэбгъэтIысхьэмэ, кьыди-
зэиенэу щыгуагъ.

— Псы кьабзэ кьызэбгъэ-
чъэхьажытмэ, кьыпфэсхьын,
Урысбый!

— Ащыгъум хьаолыеба
сызпылыгъэр ыджы нэс. Нэ-

бгъэсыхэ хъутэп! Шыгъушпы-
сэр тегъуахыжыи фай. Джэ-
гъогъу-гушIуагъоу сыгъолгы-
на? Мары, пIыжыкьыбзэу лы-
кIэ кьыкIэжынджэ ригъэжыагъ.
УшыIэмэ, Iаджи кьыохъулIэт,
мыр шъыдджэ кьыхъэщын.
Къутас ары Тхьэм ыуж си-
джэуапэр! Силаз, сибысым-
гуащ! ЕпIожыи ищыкIагъэп,
тIуми афэIаз, зэхегбгъэхы хъу-
тэп нахъ, — тхьагъэпцIэу
кIэшхыпцIыкIызэ, ымакъэ
егъэцIыкIү, ныбджэгъум иIэ-
пылэгъу шигъэзыезэ.

Пчэнышъор тезыхыгъэхэ
Тыкьэр хьакIэщым изакъоу
исыгъ.

— УгумэкIын фэягъэп. На-
хыжыэр кьэкIуагъэми икьу-
ни, — зэшитIури зэрэфэуIэу-
гъэхэр игуапэми, тырицIэлагъ.
— Шъыд уитыгъужъ икъэ-
бар?

— ШакIо дапщэми хъунэу
зиушкугъ Джэфым. Джыри
ыпкъ мыуцугъапэми, кьа-
рыушIу, игулыгъи чан. Сыжэ
кьыдэмызызэ, сызыфаер егъэ-
цакIэ. Ай тет зэпытытымэ,
сыхъатмаф!

— Джэф! ЦIэ дахэ фэу-
усыгъ. Фэсакъ. Тыгъужьэр хэ
хъужыгъэу кьашIэжырэп.
КьызэрэпIэкIэфэгъэ шIыкIэр
зыщымыгъэгъуш. Ежьи щы-
мыгъушпэнджэ бзаджэ, хьэкIэ-
къуакIэм илгъэпкъ ишэн кьы-
хэмыфэнэу хъутэп. Янэ ыпа-
шъхъэ зэриууIахыгъэм кьы-
ригъэгъэзэжытышъ, укIэмы-
упчIэжъ! КьэбгъэшIэтым уса-
кьынэу чыпIэ зибгъэуцуа-
гъэшъ, гъэцакIэ, — иныбджэгъу
ыш макIэу IокIэми, ышна-
хыкIэ шъыпкьэу, гъэсэлэтхы-
дэ кьыфеджагъ. Зы гушыи
кьырымыгъэгъазэу, Тыкьэм
игуапэу зыпкьыригъэхьагъ.
Шъхьэгъусэм ымэкъэ чан зэрэ-
зэхихырэп игуапэу зы такыкь-
кIэ кьызэтеуци, шхыпэ дахэр
Къутасэ ыIупэ речъэкIыгъ.
КьызэрэхэщыгъэмкIэ укIытэ-
жъэу, ыгу зэбгъэжыи, илофхэм
апидзэжыгъ.

«Мэзхэр тыраупкIыхэмэ,
пIокIэ-лъакIэ рагъафэхэзэ,
уащызэкIэкIэпIыи рашIыхъа-
гъэх. Афэмыхъужэу кьоджэ
цыкIүхэу кьыхафыгъэхэмрэ
зышъхъэ кьэзыхыжыжъыи-
гъэхэмрэ зэхэтIысхьэхэзэ, чы-
лэхэр нахъ ин хъугъэх. Къэко-
щыжыгъэхэм ахъэблэ-
цIэхэу къэнагъэх. ХьэблэкIэхэу
зэхэтIысхьажыгъэхэм фэ-
шъхьафышIэхэр зыфаусыжыи-
гъэхэри мэкIэ дэдагъ, нахы-
бэр ацIагъэхэм атекIыгъэхэп.
ЛыхъукIэ хьаблэу бжъапэм
тесыгъэр зэрэчылэгъунэу къэ-
нагъ. Аскъэлаеу кьэтIысы-
жыгъэр, зэхэдзыгъэ хьазырэу
щысыми, зэкIэ нэплэгъум
кьыреубытэ. Бжъапэм тет Ты-
кьэм игуапэу зэплыхъэ, инэ-
плэгъу кьыубытырэм шы-
гушIүкIызэ, ячылэ кьызэрэ-
хахъорэр егъэшIагъо. Аскъа-
лэепщыр Iушыджэп, иIахъ
озымгъэшхыштыхэми ащыс,
кьотэгъухэри илхъ. Гъобэкьо-
епщыри Къунчыкьокъопщы-
ри зыкьошхэм шынагъо иIэн-
ба? Къунчыкьокъо Пшымафэ
бжъэдыгъушпыхэм ятхьама-
т, кьыфанэрэ шыIэп. Аскъэла-
хэм ыналэ къатет. Аскъэлэ-
епщыри имылоф хэгъэхъэгъуай,
емыгъэзыгъэмэ. Ау хэхъэ-
гъахэмэ, кьыхэщыжыгъуай.

(Джыри кьыкIэлыкIошт).

Адыгэ-абхъаз театрэхэм яфестиваль ипэгьокI

ЛЪЭПКЪЫМ ФАЛЭЖЬЫРЭР ОРЭБАГЪО

Адыгэ-абхъаз театрэхэм я II-рэ фестивалэу ялэщтыр шэклогъум и 18 — 22-м Мыекьуапэ щыклошт. Республикэм и артистхэм ащ яшъынкъэу зыфагъэхъазырыгъ, ауажырэ уплэкIунхэр мы мафэхэм зэхачагъэх.

Фестивалыр гъэшIэгъоны зэрэхъуцтым тицыхъ телъ. Тыркуем икълэу Къайсыр и драматическэ купэу «Гугъэр» тыгъуасэ Мыекьуапэ къэсыгъ. ХъакIэхэм апэгъокIыгъэхэм ащыцых Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ театрэ и артистхэр, культурэм пыцагъэхэр, лъэпкъ Ioфыгъомэ апылгъэхэр.

зылгъэгъэгъэхэм сыда кыуаIуагъэр? БэмышIэу уазэрэIуагъэр тэшIэ.

— Адыгабзэр нахъ зыщыбгъэфедэн плэкIыштыр театрэр ары. Тыркуем ис адыгэмэ тыбзэ зымышIэу ахэтыр бэ. Театрэм ахэр зэрешалэх, адыгабзэр спектаклэм шызэхыхы. Къайсыр имызакоу нэмыкI къалэхэм, къуа-джэхэм спектаклэхэр ащэкIох.

— Пьесэр хэта афэзытхырэр?

— Къэбэртэе-Бэлъкъарым итхакIохэу Б. Iутыжым, М. Табышым, фэшъхъафхэм япъесэхэр агъэфедэх. Адыгэ Республикэм и драматургмэ япъесэхэри Тыркуем шагъуцунхэу тэгугъэ.

— Адыгеим итеатрэ Тыркуем зэп зэрэIуагъэр. Зэпхыныгъэхэр зэрэпытэхэрэм, IoфшIагъэу яIэр зэрэIуагъэрэм уащыгъуаза?

— БлэкIыгъэ ильэсым AP-м итеатрэ идиректорэу Зыхъэ Мэлайчэт Тыркуем шыIэу тилъэпкъэгъумэ ариIуагъ адыгэ-абхъаз театрэхэм яфестиваль Мыекьуапэ зэрэщызэхашэщтыр, Тыркуем ис нибжьыкIэхэр ащ хэлажэхэмэ зэрашIоигъор. Лъэпкъ театрэм иныбжьыкIэхэри аIуагъэх, зэдэгущыIэгъу гъэшIэгъон зэдырIагъ.

— «Гугъэсым» зэлъэпкъэгъухэр зэрэзфичхэрэр, тиартистхэм лауреат цытэгъуцIэхэр зрафисырым тигъэгъуцIэу заулэрэ кыхэкIыгъэм, тигъэгъетеджэхэр «Гугъэсым» кыкIэунIэх, гухэлъэу иIэхэр зэрагъашIэ ашIоигъу.

— «Гугъэсыр» общественнэ организациеу щыт. Дунаим тет адыгэхэр ащ IoфшIэн кыхэтэгъэлажэх. Культурэм хэтхэм, бзэмрэ шIэныгъэмрэ апылгъ нибжьыкIэхэм IэпыIэгъу тафэху. Хэгъэгу зэфэшъхъафмэ арыс тилъэпкъэгъухэр зэлудгъэкIэнхэм, лъэпкъ Ioфыгъохэм чанэу ахэлэжэнхэм тыпылгъ.

ШыIэныгъэм игуицэ итых

Театрэм и артистхэр спектаклэхэм зэрэхэлажэхэрэм дакIоу

Урысыем изаслуженнэ артистхэу, AP-м инародиэ артистхэу Кукэнэ Муратрэ Зыхъэ Заурбийрэ зылашIэрэ оредыIoу Андзэрэкъо Чеслав ипчыкхъэхъэхэ къэгъэ-лъэгъоныр кышшашы.

Адыгэ Республикэм и общественнэ-политикэ шылакIэ зышамы-дзыеу зэрэпсэхэрэм тегъэгъушхо. МэфэкI зэхэхъэхэм, зэлукIэгъу гъэшIэгъонхэм, лъэпкъ шIэжым эпхыгъэ зэлукIэхэм тиартистхэр ащытэлэгъух. Адыгэ Республикэм икьэралыгъо гъэпсыкIэ игъэпытэн ехыIлэгъэ зэлукIэхэр Зыхъэ Мэлайчэт, Кукэнэ Муратэ, Хъакъуй Аслан, АфэшIэгъо Фаинэ, нэмыкIхэм зэрэщэхэу зэп зэрэплэгъугъэр.

Артист цIэрыIохэу Зыхъэ Заурбийрэ Кукэнэ Муратрэ оредыIoу ыкIи оредусэу Андзэрэкъо Чеслав иобилей пчыкхъэхъэхэ къэшIыгъоу кышшэгъэлэгъуагъэр шыIэныгъэм эпхыгъ, Iэшъхэтэгъэмрэ культурэм шылажэхэрэмрэ гупшысэ хэхыгъэхэр арагъэшIыгъэу тэлъытэ.

Хэкум къэзыгъэгъэгъухэм, адыгэмэ Илъэсы-

кIэр нахъыпэкIэ зэрагъэмфэкIы-щтыгъэм, «Къэгъэгъэштахъэм», нэмыкIхэм афэгъэхыгъэ зэхэхъэхэм Пэрэныкыо Чэтиб, Мурэтэ Чэпай, Уджыхъу Марыет, Iыгъунэ Асыет, Джолэ Рэщыд, Къэбыхъэ Анзор, Нэхэ Мэрджанэт, нэмыкI артистхэри ащытэлэгъух.

— Артистыр цыфмэ нахъыбэрэ ахахъэ къэс нахъышIу, — еIo Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистэу Джолэ Рэщыдэ. — 1985-рэ ильэсым апшъэрэ еджапIэр къэзыухыгъэ купым сыхэтэу Адыгэ театрэм саштагъэу Ioф шысэшIэ.

— Хъакъуй Аслан, Пратэкъо Адам, Пыдыатэкъо Разыет, нэмыкIхэри уигъусагъэх. Къыб-деджагъэмэ ащыцхэр театрэм IукIыжыгъэх. Уисэнэхъат сыда шIогъэшIэгъон зышIырэр?

— Спектаклэр уищыIэныгъэ зыгорэуштэу кыхэмынэжыианэу хъурэп. Театрэр — псэ зыпыт IoфшIапI. Спектаклэм ролэу кышшыпшIырэм уегъэгупшысэ, зэфэхысыжхэр уегъэшIых. Театрэм Iут артистхэри уинэплэгъу итых, гукIэ уадэгущыIэ.

— «Шъуабэхэм», «Шансыгъэ пшъашъэм», нарт Шэбатныкыо фэгъэхыгъэм, «Мэдэм», нэмыкI спектаклэхэм уахэлажэхэ. Фестивалым узэрэщыгъыгъэрэ кыталоа.

— УиIoфшIэн лъыбгъэкIотэным пае уисэнэхъат рылэжэрэ нэмыкI цыфхэр, театрэхэр плэгъунхэ фае. Къош республикэхэм ятеатрэхэм сшIогъэшIэгъонэу сяп-лъышт, артистхэм нэIуасэ сафэ-

Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистэу Джолэ Рэщыдэ хъатыякIом ипшъэрылгъэхэр зэхэхъэм шегъэцакIэх.

хъушт. Ар сэ сшIомакIэп, зэхэщакIомэ сафэраз.

— Фестивалым уигухэлъышIухэр кышшыбдэхунхэу пфэсIо.

— Тхъауегъэпсэу.

Искусствэмрэ шыIэныгъэмрэ

Краснодар кышшэгъэлъагъо

Я IX-рэ шыблыр къэгъэлэгъонэу «Биеннале-2009»-р Краснодар шэклогъум и 13-м кышшэзIуахыгъ. Изобразительнэ искусствэм Краснодар краимрэ Адыгэ Республикэмрэ ясурэ-тышIхэр шызэнэкъокъух.

Сурэт 500 фэдиз зэнэкъокъум кырахыылIагъ. Краснодар краим исурэткъэгъэлэгъуапIэ ахэр щыл-

лэгъунхэ плэкIышты. Зэнэкъокъум икызылэхын фэгъэхыгъэ зэхэхъэм Адыгеим ыцIэкIэ хэлэжыгъэх Анфиса Васильевар, Мамыекъо Кимэ, Шэуджэн Бэлэ, Хъуажэ Рэмезанэ, Бырсыр Абдулахэ, Къат Теуджэ, нэмыкIхэри.

Къэгъэлэгъоным фэгъэхыгъэ тхыгъэхэр «Адыгэ макъэм» кыхи-утыштыгъ.

Баскетбол. Апшъэрэ купыр

ЕшIэгъуиIур кыхыгъыгъ

«Десна» Брянск — «Динамо» Мыекьуапэ — 76:64 (17:4, 23:24, 15:18, 21:18).

Шэклогъум и 11-м Брянскэ шызэдешIагъэх.

«Динамо» изичэзыу ешIэгъухэр къалэхэу Орелрэ Брянскэрэ ащыIуагъэх. Тиспортсменхэм ешIэгъуиIулым шыщэу Iур къахыгъ. Тикомандэ апшъэрэ купым щыклорэ зэнэкъокъум ящэнэрэ чIыпIэр щыIыгъ.

НэкIубгъом итхэр зыгъэхъазырыгъэр ЕМТИЛЪ Нурбий.

МэкъэгъэIу

Мэрэтыкыо Iакъом кы-хэкIыгъэхэм изичэзыу зэлукIэ культурэм и Унэу къуа-джэу Хъакурынэхъаблэ дэтэм 2009-рэ ильэсым шэклогъум и 21-м сыхъатыр 12.00-м щыклошт.

Мэрэтыкыо Iакъом кы-хэкIыгъэхэр зэкIэ къетэгъэ-лагъэх.

«ЦыхъэшIэгъу телефоным» Ioф ешIэ

УФ-м и МЧС «цыхъэшIэгъу телефон» джырэблагъэ иIэ хъугъэ. Министертвэм эпхыгъэ гъэлорышIапIэхэмрэ подразделениехэмрэ яIoфшIэн зэрэзэхашэрэм цыфхэм еплъыкIэу фыряIэр зэрагъэшIэным, ахэм япашэхэу, яIэнатIэ кызыфагъэфедээ, административнэ хэукъоныгъэ зышIыхэрэр кычIэгъэщыгъэнхэм фэшI телефоныр кызыIуахыгъ. Джащ фэдэу МЧС-м ипшъэрылхэм, фытыныгъэу иIэхэм «цыхъэшIэгъу телефонымкIэ» икыоу уащэгъэгъозэшт, мы къулыкъум хэтэу зIoфшIэн уигъэрэзагъэм е тэрзэу мызекIуагъэм ыцIэ шъэфэу алъыбгъэлэсын плэкIышты.

УФ-м и МЧС AP-мкIэ и ГъэлорышIапIэ «ицыхъэшIэгъу телефонэу» узэрэтеон плэкIыштыр: (8772) 56-80-78.

2009-рэ ильэсым шэклогъум и 17-м сыхъатыр 12.30-м Мыекьопэ районымкIэ поселкэу Тульскэм дэт Гупчэ библиотекэм Евгений Саловым итхы-лъыкIэу «Девичий камень. Легенды и были горного края» зыфиорэм ильэте-гъэуцо щыклошт.